

P A L A M E D E S

EDWARD SPENCER DODGSON-EN IDENTITATEARI
BURUZ ZENBAIT OHAR KRITIKO.

miguel angel elkoroberezibar

P A L A M E D E S

EDWARD SPENCER DODGSON-EN IDENTITATEARI
BURUZ ZENBAIT OHAR KRITIKO

miguel angel elkoroberezibar

Zabalkundea: ZABALTZEN.

Inprimategia:

EKEKEI.

L.G. BI -599-87.

HELBIDEA:

658 Posta Kutxa BILBO.

«Some use to praise before they doe peruse,
And make a Common-Hackney of their Muse.
I love. my Friend, yet doe I love to looke,
Before I passe my veredict on his Booke.»

R. BRATHWAIT, Hymen's Praeludia.

London, 1652.

S D
P O
EDWARD
N G
C S
E O
R N

EZEZAGUN OSPETSUA

Eskaintza: Ezkerrak liburu hau, aurrera eramaten lagundu eta jasan nauten guztiei, batez ere nire ama mai-teari eta Tere-ri.
Ahaztu gabe, nolabait kritikatzeko dudako jende guztiari, eurak izan bait dira neure aintzindari; eta, nola ez, Edward Spencer Dogson-i.

AURKIBIDEA: NON TOPA ZER.

AURKIBIDEA: NON TOPA ZER	5
SARRERA GISA	6
EDWARD SPENCER DODGSON-EN IDENTITATEARI BURUZ ZENBAIT OHAR KRITIKO. («HEUSCAROLO- GUS ANGLICANUS». «PALAMEDES»). 1857-1922. EDOTA EDWARD SPENCER DODGSON; EUSKALTZALE EZEZAGUNAREN 100 URTE OSPETSUAK	7
Edward Spencer Dodgson Lewis Carroll-en (Charles Lutwidge Dodgson) anaia ez zela argitzen dituzten frogak	17
Lehenengo froga	18
Bigarren froga	19
2.1. froga: 'EDWIN'	19
2.2. froga: «1857»	23
Hirugarren froga: Leku/Ekintza eta daten arteko konkordantzia falta	23
Laugarren froga	26
Edward Spencer Dodgson: 1886-1986. Ehun urte euskal kulturari	41
BIBLIOGRAFIA OROKORRA	56

SARRERA GISA.

Askok esan didate eta, seguraski, jarraituko didate esaten honelako abentura batetan murgiltzea benediktar monje edota izugarrizko pazientzia eta ardura duen jendearen «zeregin» bakarra dela, zeren eskuartean dugun pertsonai honek, Edward Spencer Dodgson-ek, alegia, parabola hartako ereilaren antzera, bere lan guztiak han eta hemen sakanbanatu bait zituen. Baina nik ez diet jaramonik egiten oharpen horiei eta liburutegi eta artxiboei eraso egiteko prestatzen naiz.

Askok galdetu didate eta euren buruei ere galdetu diete, zihur, ea zein arrazoik eragingo zidan autore hau eta ez besteren bat aukeratzeko; arrazoia neuk ere ez dut ezagutzen, zeren itsasbarraskilo nabar bat edozein hondartzatako harearen mugagabetasunean topa dezakegun bezala eta berataz maitemindu, txoko hortako apalategian jarriz eta egunero miretsiz, horrelako zer-bait bait da.

Euskal kulturari bultzapen garrantzitsu bat eman zion eta hainbat eta hainbat erantzun gabeko itaunak argitu zituen. Jende gutti arduratu zen garai huraxe arte idatzita zegoenaz... Dodgson izan zen horietako bat. Hitz hauek osatzeko eta nire xedearen aintzin solas modura, hau da Edward Spencer Dodgson-en bizitza, obra eta ikerletei hurbiltze bat egitea, Georges Lacomberen hitz batzuk erabiliko ditut: «L'oeuvre de Dodgson ne peut être utilisée sans une sérieuse critique. Mais quelqu'un qui aurait le courage de la lire d'un bout 'a l'autre en notant soigneusement tout ce qui l'y raconterait d'ingénieux et parfois même de profond, ne perdrait pas tout-à-fait sa peine. Et après tout, comme aimait à dire le regretté Fragué, il n'y a que le bon qui compte.

Enfin, on peut se demander s'il ne manquerait pas tout de même énormément aux instruments de travail dont disposent les bascologues si Dodgson n' avait pas existé. Et pour toutes ces raisons son nom passera à la postérité.» (0)

(0) LACOMBE, George. «Edwar Spencer Dodgson». *RIEV* (Revista Internacional de Estudios Vascos), XIX. Alea, 1923. Orr. 693.

(Itzulpena: «Dodgsonen obra ezin daiteke kritika serio bat gabe erabil. Baina norbaitek izando balu alde batetik bestera irakurtzeko adorea, xelebrea eta noizbait ere sakona dena zehatz metas aztertuz, ez zuen inola ere bere denbora guttiz galduko. Azken batean, gogoan dugun Fagué-en esan ohi zuen bezala, «ona denak balio du soilik».

Beraz, galde dezakegu ea zerbait falta izando ote zitzaien euskaltzaleen Iker-lanetarako tresnei Dodgson ez balitz iniz bizi izan. Eta arrazoi guzti hauengatik, bere izena gerokotasunera pasatuko da.»)

**EDWARD SPENCER DODGSON-EN
IDENTITATEARI BURUZ
ZENBAIT OHAR KRITIKO.**

**(“HEUSCAROLOGUS ANGLICANUS.
“PALAMEDES”). 1857-1922.**

edota

**EDWARD SPENCER DODGSON:
EUSKALTZALE EZEZAGUNAREN
100 URTE OSPETSUAK.**

**«Baskology is a martyrdom,
and the Basks the torturers
of their friends.»**

E.S Dodgson. (1907-ko urtarrilak 15)

Ezer gutxi da ezaguna, eta gehienetan ez behar bezala, Edward Spencer Dodgson euskaltzale ingelesa, euskal kultura eta hizkuntza babestu eta goraipatuz, euskal autore klasikoan inguruan hainbat azterketa eta ezagutza egin zituen idazle amorratua.

XIX. mende amaiera eta XX.-aren hasierako kritikari, filologo, historigile, epigrafista eta abarrek izan zuten Dodgson ezagutzeko aukera, bere kritika zorrotzak zirela medio batzutan, edota baita burutu zituen laguntza, obra eta eztabaidak beste askotan. Gaur egun, XX. mendearen bukaeran, ia inork ez du ezagutzen, nahiz eta geure artean izan bai zenbait irakasle, kritikari, linguista, bibliotekari eta idazle... bai hor-hemengo zenbait interesatu ere, nolabait aztertzen ari garen euskaltzale ingeles hau kontutan hartzen dutenak. Sarritan komodin edo parentesi arteko autore bitxi gisa erabili izan ohi da zitetan, idazlanetako txoko zein lekune zehatzetan, enziklopediaren baten biografia arloan, hitzaldi eta era askotako azalpenetan, baina okerki. Ehun urte dira dagoeneko Edward Spencer Dodgson Euskal Herrira etorri zela, 1886-ko ekainean heldu bait zen, eta harrez gero euskal kulturak langile fin eta leial bat izan zuen. 1922-an hil zitzaigun, baina oraindik geure artean jarraitzen du bere itzal madarikatu eta miresgarriak, liburutegietako apalategi hautseztatuetan barna. Hala eta guztiz ere badira, izan ere, autore hau benetan nor zen jakin ez dakitenak.

CÍRCULO EASONENSE

SAN SEBASTIAN

22 Diciembre 1905.

Muy señores míos y amigo
Don J. Carlos de Guerra, recibí ayer en
Biarritz en regalo de un hermano tío
sobre la Heraldica de los Euzkaldun.
Lo leí en seguida, después de regresar
al Hotel Central por el tren de las 4 p.m.
de hoy. Desde 1886 cuando hice en
Junio mi primera excursión por
el País Basco (Euzkalerria), y al por
vez primera los condos del Vasconense
(Euzkora, ó Euzkora u. el siglo 16)
me ha llamado mucho la atención
la gran cantidad de los escudos,
y su belleza en muchos casos, y
le deseado una colección fotográfica
de ellos con apuntes de genealogía.
Pero hoy me parece que los Vascos
no se dedican a la arqueología.
Nosotros destruimos sus antiguas jalebras,
destruimos sus antiguas casas, quemamos
sus libros más correctos. El amigo
tiene el privilegio de decir la
verdad, sin la cual no hay
ciencia ni conciencia. lo agradezco

(Edward Spencer Dodgson-ek J. Carlos de Guerra-ri 1905-eko
abenduaren 22-an Biarritze-ko «Hotel Central»-etik igorri-
tako gutunaren zati bat.),

Fr. Luis Villasante-k, bere *Historia de la Literatura Vasca*-n. (1) adibidez, Julio de Urquijo eta Resurrección M.ª de Azkue-k esandakoak jasotzen ditu, duda gabeko eta egiazko datuak hain zuzen; Koldo Larrañaga Elorza-ri ere nahikoak gertatzen zaizkio datu hauek Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco-n (2) E.S. Dodgson-i eskaintzen dizkion lerroetan. Baina aipagarria da, bestalde, Fr. Luis Villasante-k, beste autore batzuekin egiten ez duen bezala, Dodgson-en kasuan, idazle honen jaiotzeko eta heriotzeko daten berririk ez ematea, ezta non jaio eta hil zen lekuen aipamenik ere; informazio logiko eta beharrezkoa izanik literatura konkretu baten historia aztertzen duen lan batetarako. Koldo Larrañaga-k ez du jaioterriaren eta hil zen lekuaren izena ematen, baina bai ematen digu ezagutzera jaio zen eguna (1857-ko azaroaren 19-a) eta heriotzarena (1922-ko urriaren 9-a). Jon Bilbao-k ere ez digu jaioterri eta hil zen lekuari buruz ezer esaten bere Eusko Bibliographia-n (3). Huts nabari hauen zergatia ez dut ezagutzen, egonen da baharbada arrazoiren bat, baina imajinatzen dudana bezala honako hau litzateke: ez dituzte datu horiek ezagutzen. Egin ditudan azterkapenen arabera Ingalaterrako Essex konterrian jaio zen, Woodford izeneko herrian; hil zen herria ez dakigu oraindik zein den, nahiz eta Euskal Herrian ez zela hil baieztatzeko argumentu pisutsuak izan, ez bait dago E.S. Dodgson-en heriotza Euskal Herriko inongo hilerri edota erregistro zibiletan erregistraturik, baina hala eta guztiz ere posible izan daiteke bertan hiltzea eta ondoren beste nonbaiten lurperatu eta erregistratzea. Puntu hauetaz geroago arituko gara sakonkiago.

Aurreko lerroetan aipatzen genuen bezala, Edward Spencer Dodgson-en identitatea okerki erabilia izan da. Bere jatorriaren arazoaz gain, E.S. Dodgson Charles Lutwidge Dodgson-en anaia zela zabaldu eta baieztatu izan da ahoz aho eta zenbaitzuen idaztietan. Charles Lutwidge Dodgson «Lewis Carroll» izengoitiaren azpian izkutatu zen istoriogile eta logiko-matematikaria dugu hau, zeinak, eta beharbada horregatik famatuagoa liteke, Alice in Wonderland (Alizia Herrialde Harrigarrian) idatzi bait zuen.

-
- (1) VILLASANTE, Fr. Luis. Historia de la Literatura Vasca. Ed. Aranzazu, 1979. Orr. 410, 21, 92, 98, 99, 107, 109, 122, 149, 151./ Pasarteak 454, 6, 85, 96, 97, 103, 106, 122, 157, 160. (Errespektiboki).
- (2) LARRAÑAGA ELORZA, Koldo. «Dodgson, Edward Spencer». Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco. A. Atala. IX. alea (Decli-Echats). Ed. Auñamendi. Estornes Lasa, Hnos. Donostia, 1978. Orr. 349-350.
- (3) BILBAO, Jon. «Bibliografía. DODGSON, Edward Spencer». Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco. C. Atala. III. alea (Diarassary-Garriga). Ed. Auñamendi, Donostia, 1973. Orr. 23-27.

E.S. Dodgson Lewis Carroll-en anaia zeneko baieztapen hori agertzen den testuen esposaketa egitea komenigarria iruditzen zait, benetan argitara emanak izan direla frogatu ahal izateko, kritikagarriak izanik ondorioz. Apika, aurrez edo ondoren beste batzu argitaratuko ziren, baina kronologikoki hartuta, nahiko adierazgarriak iruditzen zaizkidan honako hauek aipatuko nituzke, erabat argia bait da berauen zerizana. Hitzez esandakoak baztertu egin behar izan ditut, beti ere zailagoa edo inposiblea izanik benetan inoiz esan direla zientifikoki frogatzea. Beraz, horra hor:

a) L. Mitxelena (1978):

«Dodgson (Lewis Carrol izengoitiaren azpian Alice in Wonderland bitxia idatzi zuen logiko-matematikoaren anaia, ain zuzen)» (4)

b) Joseba Basarte (J.J. Bakedano-ren pseud.) (1980-ko ekaina):

«Dos hermanos eran: Charles Lutwidge Dodgson y Edward Spencer Dodgson. Los dos eran tristes, sacerdotes, puritanos y melancólicos. El primero era huido y se escondió bajo el nombre de Lewis Carroll: le gustaban las niñas. El segundo era envidioso con la oculta gloria de su hermano el mayor: se escondió en famosos y ridículos seudónimos como «Heuscarologus Anglicanus» y «Palamedes». Le gustaban los niños.

(...) Edwin, bastante más joven que él —(Lewis Carrol)— ejerció de sacerdote en la isla de Tristan d'Acunha, en el sur de Argentina. Creyendo que sus ochenta feligreses estaban demasiado aislados trató de obtener su traslado a El Cabo o a Australia. Para ello acudió en ayuda de la energía y oculta celebridad de su hermanito. Entonces Charles no perdió el tiempo y visitó a un número impresionante de altos funcionarios, (...). Pero nunca fueron trasladados (...)

Quizás Edwin se sintió con una desolada envidia o con un sentimiento de fracaso sobre la imposibilidad y futibilidad de la vida. Pero lo cierto es que esta anécdota demuestra la obsesión de los dos hermanos por la obicuidad, los viajes y lo incoherente de sus propósitos.

(4) MITXELENA, L. «Sarrera-Gisa». Olerkiak. Bernat Dechepare 1545. Ed. Txertoa, Donostia, 1978. Orr. 12. (Salamanca-n idatzia).
«A modo de Prólogo». Orr. 24. (Itzul. R.P. Altuna, S. I.)
«Avant-propost». Orr. (Itzul. Miren Intxausti).

Quizás desanimado con su ministerio se dedicó a otra empresa tetánica. A unos les da por coleccionar mariposas y filmografías, a otros les da por salvar vidas y causas perdidas. Edwin se interesó por el euskera, investigó sobre esta lengua (que creía que iba a desaparecer antes de su muerte en 1922), reeditó libros antiguos, tradujo, publicó ensayos, conoció la amistad de los eruditos vascos y tuvo la desgracia de pecar contra el sexto mandamiento en Durango. Un carlista ilustre le salvó de un juicio deshonoroso.

Ninguno de los dos Dodgson tuvo hijos, pero parece que cantidad de sobrinos naturales pueblan el mundo.» (5)

c) Xaguxarra (Literatur Aldizkaria). (1980):

Oharra: Testu honetan interesatzen zaiguna Joseba Basarte-k idatzitakoaren itzulpen soil bat besterik ez da. (6)

d) Joseba Sarrionaindia (1983):

«III./ (...) (Anaiak bi eta zortzi arreba omen zituen Lewis Carroll-ek, ezker-tiak, motelak, puritanoak eta heterodoxoak guziak. Euskaldunentzat arras ezaguna da anaiak gazteena, Edward Spencer Dodgson, euskal liburu zaharren berrargitaratzaile eta euskaltzaleen artean haserre gehien dituenetariko bat. Baina hertzio de-zadan parentesia, gaiaren haria ez galtzeko.)

(...) Seguruasko, bere anaiak tipiak, Edwin S. Dodgson bibliofilo eta euskaltzale heterodoxoak, alderantziz hautatuko zukeen, bidenabar, mutikotxoak laket bait zitzaizkion, gustuak desberdinak direlako, ez duelako estetikak, ez erotikak, maiuskulazko egiazko.» (7)

(5) BASARTE, Joseba. « J. J. Bakedano-ren pseudo.». «Vidas reales». Ibaizabal. Zenb. 6. Durango, 1980-ko ekainean. Orr. 53.

(6) XAGUXARRA. «Edward Spencer Dodgson». Xaguxarra. Literatur Aldizkaria. Ed. Hordago, S.A., Donostia, 1980. Orr. 7-8.

(7) ARRIONANINDIA, Joseba. «Haur besoetakoa... eta beste ninfula batzuk». Maiatz. (Aldizkaria). zenb. 4. (3. hiruilabetekoa). Ed. Maiatz. Baiona, 1983. Orr. 4.

e) Mikel Hernandez Abaitua (1985):

«E.S. Dogsonen anaiak -zeinaren Aliziarekin amets egiten dugun maiz- (...). (8)

f) HABE (Bernardo Atxaga) (1986-eko ekainaren I-a):

«D' letran Dogson. Edward Dogson, Lewis Carroll-en anaia. Batera eta bestera ibili ondoren Durangon gelditu zen, Euskara ikasi eta euskaltzaletu zen. Izan zituen bere borrokak beste euskaltzaleekin» 9(9)

g) Bernardo Atxaga (1986-eko urria-abendua):

«D, beraz, DODGSON.

Lewis Carroll-en benetako izena, Charles Lutwidge Dodgson zen. Bazuen, ordea, beste anaia bat, erreberendoa bera bezala: Edward Dodgson. Anaia hau munduan barrena ibili zen eta azkenean non bukatuko eta Durango-n bukatu zuen. Euskara ikasi eta eztabaida gogorak eduki zituen garaiko euskaltzaleekin, Azkue-rekin esate baterako. Dodgson Euskaltzaindiko buruaren aurka zegoen eta hitz joko bat egin zuen hori zela eta. «Euskararen azkena -idatzi zuen- azkuena da». Dodgsondarrek ez zuten nolanhiko familia izan behar. Orain arte hitzegin dudari bi anaia horien aita, Charles Dodgson, oso gizon eskolatua eta serioa omen zen bere apaiz lanetan, eta halere, begira nolako gutunek bidaltzen zizkion bidaian zebilela, bere zortzi urtetako umeari (...) : (...). Nolako arbola, halako ezpala, esaten den bezala.» (10)

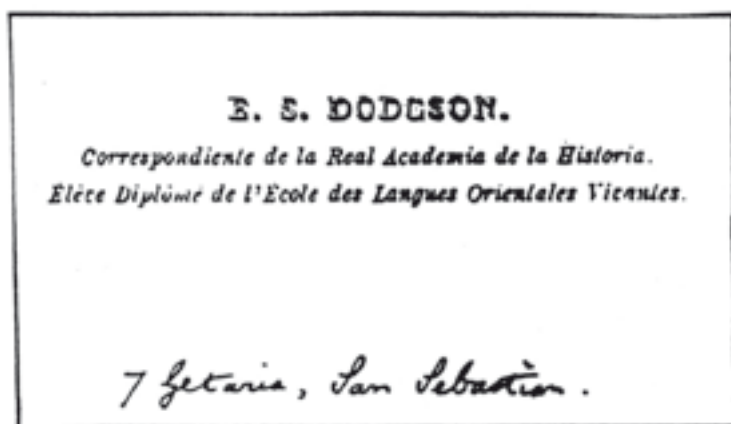
(8) HERNANDEZ ABAITUA, Mikel. «Epilogo» / kontrazala. Ispiluak. Hordago. Ed. Lur, Donostia, 1985. Orr. 155 / kontrazala.

(9) HABE. (Maiatzaren 14-ean, Jakin aldizkariak antolatutako ekitaldi baten barruan, haur eta gaztetxoek literaturari buruzkoa hain zuzen, Bernardo Atxagak idazleak hitzaldi egin zuen, Abecedarium Haur Literaturari Buruz tituluarekin.) «Atxaga eta haur-literatura». HABE (Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea). zenb. 88. Bilbo, 1986-ko ekainaren 1-a. Orr. 27.

(10) ATXAGA, Bernardo. «Abecedarium Haur-Literaturari Buruz». JAKIN: Haur eta Gazteen Literatura. zenb. 41. Donostia, 1986-ko urria-abendua. Orr. 32-32.

Bost dira beraz, goian aipatutako bostak alegia, ideia hau garbi asko azaldu duten pertsonaiak. Guztiz errespetagarriak bostak; gaurko euskal kulturako goi-mailako gizonak. Horrexegaitik, eta inolaz gaitzetsi nahi izan gabe, aurrez aurre jarri nahi nituzke ea denon artean teoria hau argitzen dugun. Adar franko sortu eta atera zaizkion teoria da, baina adar edo subteoria zein bere hamaika dedukzioak okerrak dira denak ez bait zen Edward Spencer Dodgson Lewis Carroll-en anaia izan. Eta horixe da frogatu behar duguna, lan honen zerizana hain zuzen ere.

Puntu nagusietara heldu baino lehen, etenaldi bat egitera noa ttipia bezain garrantzitsu iruditzen zaidan zertxobait azpimarratzeko. Autore askok ez dute oraindik DODGSON idazten ikasi, DOGSON idazten dutelarik. Honen zergatia ahozkatzean sor daitekeen problemagatik edo argitaletxeko akatsen bat izatea posible da, nahiz eta harritzekoa den hainbeste leku eta autore desberdinetan akats bera egitea. Eta egia esan, abizen hau idazteko erari dagokionez ez dago inongo zalantzarik, Dodgson-ek berak beti 'DODGSON' izenpetu bait zuen eta berari buruz jardun zuen edonork ere. E.S.Dodgson askotan haserre agertzen zaigu arazo honegatik, bera 'DODGSON' bait zen eta ez 'DOGSON', itzulita «txakurraren semea» esan nahi duena. Kuriositate gisa batetik, eta errealitate bestetik, horra hemen bere aurkezpen txartela:

Asko dira beraz oker dabiltzan idazleak; adibide modura honako, hauek ditugu beste askoren artean; alfabetikoki: HABE (Bernardo Atxaga) (11), Jean Haritschelhar (12), Mikel Hernandez Abaitua (13), Alfonso Irigoyen (14), Manuel de Lecuona (15), Leon de Lopategi (16), Luis Mari Mujika (17), Ignacio de Urquijo (18), ...

(11) HABE. opus cit. Orr. 27.

(12) HARITSCHELHAR, Jean. Être Basque. Ed. Privat, Toulouse, 1983. Orr. 304.

(13) HERNANDEZ ABAITUA, Mikel. opus cit. Orr. 155/ kontrazala.

(14) IRIGOYEN, Alfonso. «Haur Ola Zirola». Euskalarien Nazioarteko Jardunaldiak. Euskaltzaindia, Bilbo, 1981.. Orr. 373.

(15) LEKUONA, Manuel de. «Don Julio de Urquijo en la Euskeralogía». Idaz-Lan guztiak. (8. EUSKERALAGIA). Kardaberaz bilduma-29. Ed. Librería técnica de Difusión, Tolosa, 1984. Orr. 515.

(16) LOPATEGI, León de. (S.J.). «I. Sarrera». Agustin Cardaberaz. Euskal Lan guztiak. Ed. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbo, 1973. Orr. 27.

(17) MUJIKA, Luis Mari. «II. Autores vasco-peninsulares». Historia de la literatura euskérica. Ed. L. Aramburu, Donostia, 1979-ko urria. Inpr. E. Itxaropena S.A., Zarautz. Orr. 159 (n).

(18) URQUIJO, Ignacio de. «Vascófilos extranjeros». Zumarraga (Revista de Estudios Vascos). Zenb. 1. (berezia) Ed. El noticiero bilbaino. Bilbo, 1952. Orr. 116.

**Edward Spencer Dodgson Lewis Carroll-en
(Charles Lutwidge Dodgson) anaia ez zela
argitzen dituzten frogak.**

LEHENENGO FROGA:

Edward Spencer Dodgson-en garaikide izan ziren autoreek ez dute hau Lewis Carroll-en anaia zenik inondik inora aipatzen. Julio de Urquijo berak ere ez Dodgson-i buruz RIEV-eko «Vascófilos ingleses» (19) artikulua egiterakoan; ezta Georges Lacombe bezalako autore batek ere Dodgson-en heriotzaren inguruan idatziriko lerroetan (20), edota Bitañok, euskaltzale ingeles hau jaio zeneko mendeurrena ospatuz idatzi zuen hartan (21). Ez hauek eta ezta urte haie-tan Dodgson-ekin bizi izan ziren beste autore batzuk ere: Azkue, Arturo Campión, Julien Vinson, Van Eys, Schuchardt, Linschmann, Padre Fita, Menendez y Pelayo, eta abar.

Hasierako haraiari helduz, kontutan hartzekoa da ere hauetariko inork ez duela inoiz Dodgson jaio eta hil zen lekuen ezagutzarik eman; txit harrigarria. Baina beste ikuspegitik begira dezakegu era berean; Lewis Carroll ezagutu, ikasi eta aztertu duen inork ez du Lewis Carroll-ek Edward Spencer Dodgson izeneko anai bat zuenik esan edo idatzi. Oscar Caballero-k deitien zion bezala, «el reverendo que coleccionaba niñas» (22)honen bizitza eta obra gertuagotik ezagutu ahal izateko, ezin ahaztu Roger Lancelyn Green-ek Lewis Carroll-en diarioarekin osatu zuen edizioa eta atxiki zion gehigarria (23); ezta Lewis Carroll-en gutunekin Roger Lancelyn Green-en laguntzaz Morton N. Cohen-ek egin zuen beste edizio bat ere (24). Izan ere, nor egokiago Lewis Carroll edo Charles Lutwidge Dodgson, bere familiaren berri emateko? Esan behar da horrek ez duela inoiz ere aipatzen Edward Spencer Dodgson-ik bere tartekoen artean; ez bait zegoen horrelakorik.

(19) URQUIJO, Julio de. «Vascófilos ingleses». RIEV (Revista Internacional de Estudios Vascos). XXV. alea. 1934. Orr. 211-224, 605-621.

(20) LACOMBE, Georges. «Edward Spencer Dodgson». RIEV. XIX. alea, 1923. Orr. 691-693.

(21) BITAÑO. «Spencer Dodgson Englandar Euskalariaren Esku-lzkribu Bat...». Euzko Gogoia. VII. alea (Az-Ga), 1956. Orr. 105-107.

(22) CABALLERO, Oscar. «El reverendo que coleccionaba niñas». Quimera (Revista de literatura). Ed. Montesinos Editor, S.A., zenb. 25. Barcelona, 1982-ko azaroa. Orr. 8-11.

(23) CARROLL, Lewis. (Charles Lutwidge Dodgson-en pseud.) The Diaries of Lewis Carroll. Ed. Roger Lancelyn Green. (I eta II. aleak). Casell & Company Ltd., London. 1953.

(24) CARROLL, Lewis. (Charles Lutwidge Dodgson-en pseud.) The letters of Lewis Carroll. Ed. Morton N. Cohen eta Roger Lancelyn Green (I. alea: 1837-1885; II. alea 1886-1898), Cambridge, 1979.

Hurrengo orrialdean garbi asko ikus daiteke Dodgson sendiaren genealogi zuhaitzean, Charles Lutwidge Dodgson-en sendiarena alegia, beraien artean ez zela inongo Edward Spencer Dodgson-ik. Kuadro hau Charles Lutwidge Dodgson / Lewis Carroll-en eskutitzak jasotzen dituen edizioan dator (25).

BIGARREN FROGA:

Joseba Basarte-ek, bere artikulua egiterakoan (26), Lewis Carroll-en diario bildumaren original ingelesaren itzulpen frantsez bat erabili zuen zalantzarik gabe, artikulua bertan agertzen den argazkiaren arabera: «Six sisters and Edwin, taken by Dodgson at Croft, c. 1857» original ingelesaren itzulpen edo moldaketa, hain zuzen (27). Argazki honen bidez Edward Spencer Dodgson ez zela inoiz Lewis Carroll-en anaia izan frogatu dezakegu.

Garai bateko argazki honen azpian, duda guztiak argituko dizkiguten bi daturrekin egiten dugu topo: alde batetik «EDWIN» izena, eta bestetik «1857» data. Har ditzagun datu hauek 2.1. eta 2.2. frogak bezala:

2.1. FROGA: «EDWIN»: Argazkian eta baita Dodgson sendiaren genealogi zuhaitzean, batez ere, ikus dezakegun bezalaxe EDWIN (Edwin Heron Dodgson) Lewis Carroll-en anaia gazteena da. Hau kontutan izanik, eta Edwin eta Edward-en arteko antzekotasunean oinarrituz, lehengoa bigarrenaren hipokoristikotzat hartu da eta Edward Spencer **Dodgson**-ek, Lewis Carroll/Charles Lutwidge **Dodgson**-ek bezala, ‘DODGSON’ abizena edukitzean, anai egin zitzaizen Charles Lutwidge Dodgson, Lewis Carroll bezala ezagunagoa denari eta gure euskaltzale Edward Spencer Dodgson-i.

Bi gizon ezberdin dira: bata Edward Spencer Dodgson, eta bestea Edwin Heron Dodgson. Inongo parekotasunik ez duten bi izen beraz.

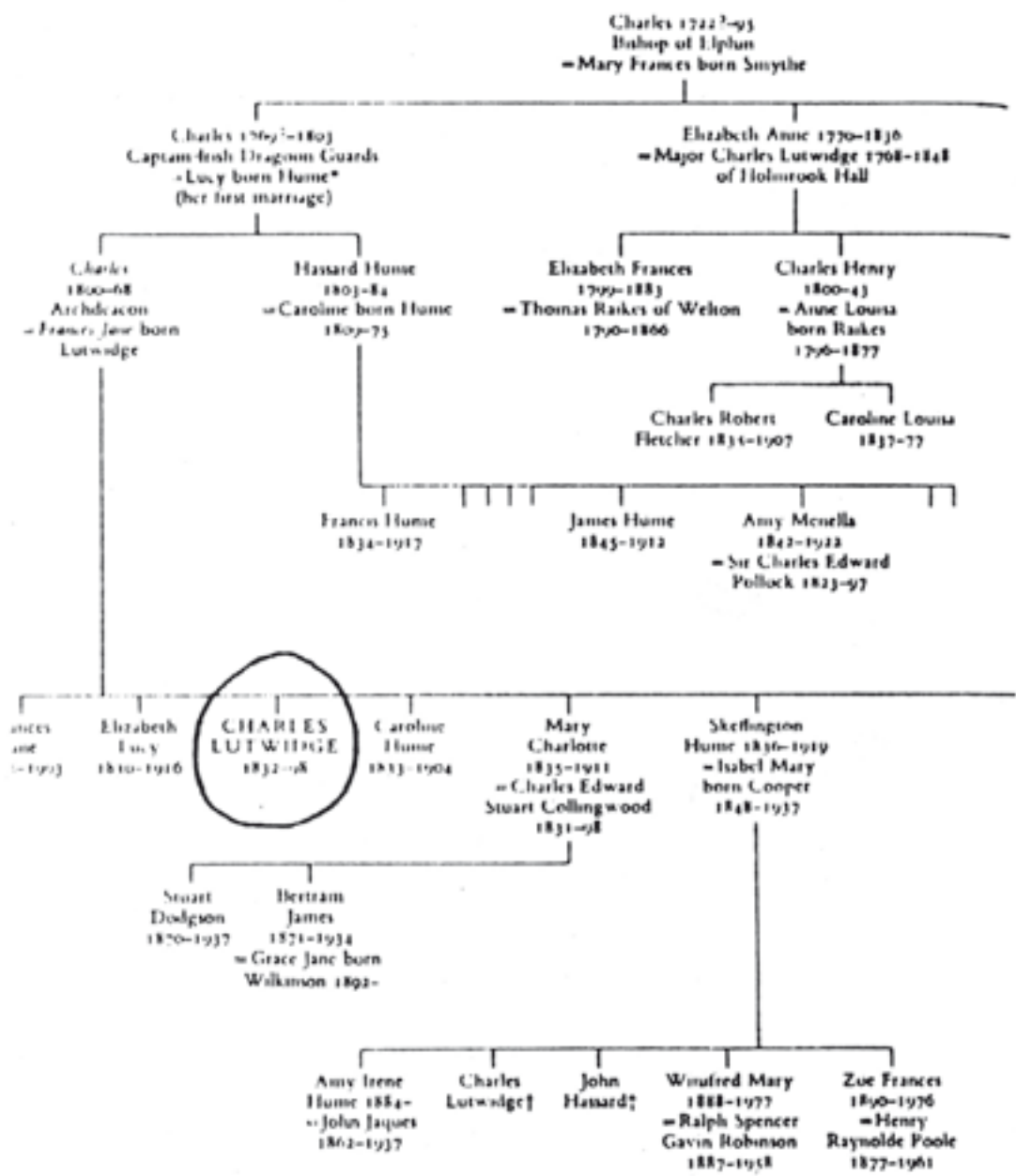
(25) CARROLL, Lewis. (Charles Lutwidge Dodgson-en pseudo.) The letters of Lewis Carroll. opus cit. I. alea.

(26) BASARTE, Joseba. (José Julián Bakedano-ren pseudo.). Opus cit. Orr. 53.

(27) CARROLL, Lewis. (Charles Lutwidge Dodgson-en pseud.). The Diaries of Lewis Carroll. opus cit. Orr. 160.

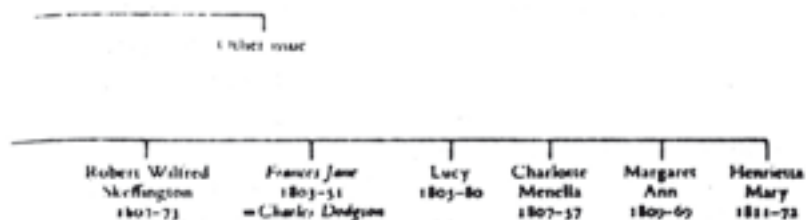

Six sisters and Edwin, taken by Dodgson at Craft, c. 1857

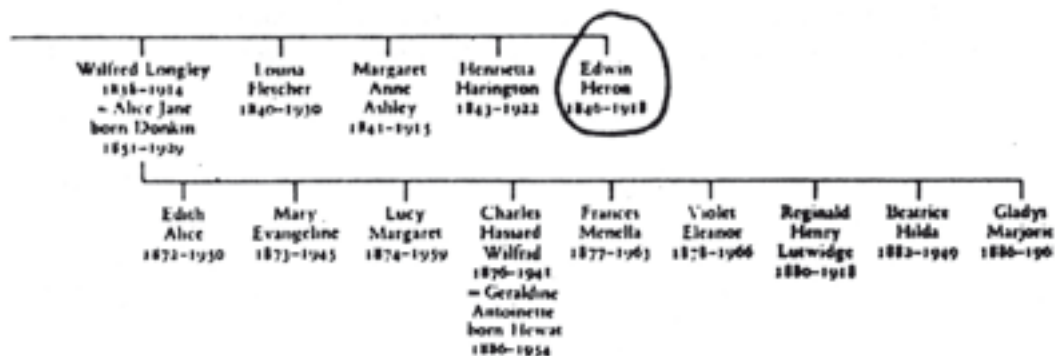

† Died in infancy

The Dodgson Family†

* Captain Charles Dodgson's widow married George Marwood born Mincalf 1746-1827. Their only child, Margaret Anne, married William Wilson 1801-72, and from this marriage issued thirteen children, most of whom enter into C. L. Dodgson's letters.

† This pedigree is based on a more extensive one prepared by C. L. Dodgson's great-nephew Philip Dodgson Jaquet. It includes C. L. Dodgson's immediate family and some distant relatives who enter into his letters.

Joseba Sarrionaindia eta Joseba Basarte-k ‘EDWIN’ aipatzen dutenean Edwin Heron Dodgson-etaz ari dira konturatu gabe, eta ez Edward Spencer Dodgson-etaz, bien karakteristikak nahasten dituztelarik. ‘EDWIN’ ‘EDWARD’-en hipokoristikotzat hartzen dute baina oker dabil-tza, izan ere, ‘EDWARD’-ek hipokoristiko hauek ukan ditzake soilik:

— «Ted» («Teddy «)

— «Bert» («Bertie»)

— «Eddie»

— «Ed»

eta ‘EDWIN’-ek, aldiz, ondorengo bakar hau: . — «Ed».

Nolabait esateko, bi izen hauen arteko harremana beraz, ‘FELIPE’ eta ‘ANDER’ -en artean egon daitekeen bera da, hau da harremanik eza.

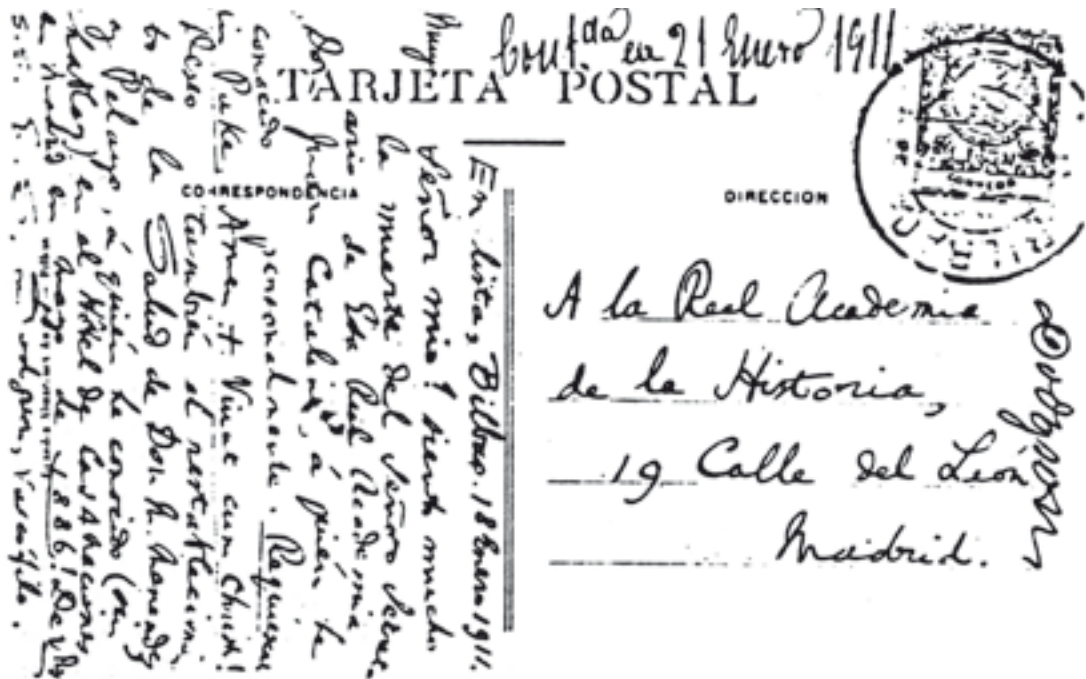
2.2. FROGA: ‘1857’: Dagoeneko, irakurlea konturatuko zen bezala eta gure lan honen izenburuan agertzen denez, «1857» Edward Spencer Dodgson jaio zen urtea da; urte horretako azaroaren 19-an jaio bait zen. Esan bezala, argazkiak ematen digun data 1857-koa da, baina hori bai, ez Edward Spencer Dodgson-i dagokion data, Edwin Heron Dodgson-i baizik. Hemen Edwin, bere sei arrebez inguraturik, hamaika urteko gaztetxo dugu, beraz, datu honek adierazten digunez, ezin da Edward Spencer Dodgson izan, zeren urte horretan bertan jaioa bait zen. Kontutan hartu behar da Joseba Basarte-k erabiltzen duen edizioan, frantsesa, ez dela data (1857), ez le-kua (Croft) agertzen, baina edizio ingelesean bai.

Edwin Heron Dodgson, Croft deitutako herritxo ingeles batetan jaio zen 1846-an eta 1918-an hil, Edward Spencer Dodgson baino lau urte lehenago, 1922-ko urriaren 9-an hil bait zen azken hau.

Izenak eta datek guztia argitzen dute. Daten arlo honek hirugarren frogara zuzenean bi-deratzen gaitu.

HIRUGARREN FROGA: LEKU/EKINTZA ETA DATEN ARTEKO KONKORDANTZIA FALTA:

Data bat eta leku/ekintza bat nahikoak dira froga aurrera eramateko: 1886-ko maia-tza Madrid-en. Garai honetan Edward Spencer Dodgson-ek R. Menéndez y Pelayo ezagutu zuen, «sin hablar» dioen bezala, Madrid-eko «Hotel de las Cuatro Naciones»-ean. Datu hau Edward Spencer Dodgson-ek berak ematen digu «Real Academia de la Historia»-ri igorritako postale ba-tetan 1911-ko urtarrilaren 18-an. (Esan behar bera bertako urgazle edo akademikoa zela). Datu hau, beste zenbait gutunetan ere errepikatuko da.

Aurreko orrialdeetan ikusten genuen bezala, Joseba Basarte-ren testuan hain zuzen, «Edwin, bastante más joven que él, ejerció de sacerdote en la isla de Tristan d'Acunha, en el sur de Argentina. Creyendo que sus ochenta feligreses estaban demasiado aislados trató de obtener su traslado a El Cabo o a Australia» (28), konkordantzia falta argi eta garbi ikus daiteke, zeren Edwin Heron Dodgson 1880-ean misiolari bezala irla hartara joan bait zen, hango eskolako zuzendari izanik 1889 arte; urte honetan Ingalaterrara bueltatu behar izan zuen zituen osasun arazoengatik. Beraz ezinezkoa da pertsona bat era berean bi toki desberdinetan egotea, hau da Madrid-en eta Tristan d'Acunha-n Edwin Heron Dodgson, Lewis Carroll edo Charles Lutwidge Dodgson-en anaia. Datu hauek Lewis Carroll-en gutunen edizioan agertzen dira (Edwin Heron Dodgson-i dagozkionak).

Egin duten beste deukzio faltsu bat eta barkaezinezkoa dena honako hau litza-teke: bere anaia dela olerki esaten duen Lewis Carrol-en enbidiaz eta «quizás desanimado con su ministerio se dedicó a otra empresa titánica. A unos les da por coleccionar mariposas y fil-mografías, a otros les da por salvar vidas y causas perdidas. Edwin se interesó por el euskera

(28) BASARTE, Joseba. (José Julián Bakedano-ren pseud.). Opus cit. Orr. 53.

(...)» (29); hau onartezina da, zeren Edwin Heron ez zen inoiz euskaraz interesatu, ez bait zuen ezagutu ere egiten; era berean esan dezakegu Edward Spencer Dodgson, alderantziz, benetan eta gogoz euskaraz interesatu zela arras ondo ezagutzera helduz, baina ez zen inoiz Tristan d'Acunha-ra joan.

Hasierakoarekin eta aurrekoarekin lotuz zera gehitu behar dugu: Edwin Heron Dodgson-ek, 1895 arte, sazerdote goan jarraitu zuen Cabo Verde irlan; datu honen bidez, eta Lewis Carroll-en diario eta gutunak testigu, betiko azken postulaziora iristen gara, Edward Spencer Dodgson ezin zen Lewis Carroll-en anaia izan, hau da Edward Spencer Dodgson eta Edwin Heron ezin dira bat izan: 1895 baino lehenagoko hainbat gutun eta tarjeta dudarik gabe Cabo Verde ez diren makina bat lekutatik bidaliak izan arren, eta baita data horren ondoren noski, dagoeneko Dodgson-ek argitaratuta zuen 1889-an «Briefe» deitutako artikulu bat Berlin-eko Euskara aldizkarian (30). Eta urteetan zehar joanaz, beste lan askoren artean, aipatuko ditudan hauek argitaratu zituen, argitaratu-leku bat aukeratzekotan Euskara aldizkaria hartzen dudalarik, nahiz eta garai hartan beste toki batzutan ere idatzi eta argitaratu izan: aldizkari horretan, 1890-ean, «Epistre de St. Paul Apostre a Philemon. S. Paul Apostoluaren Philemonganatco Epistola» (31) idatzi zuen; 1891-ean, «D. Joaquin Costa» (32); 1892-an, «Une Préface de Ioannes Leizarraga» (33); 1893-an, «La basque et que béarnais» (34); 1894-ean, «Les Erreurs des

(29) BASARTE, Joseba. (José Julián Bakedano-ren pseud.). Opus cit.. Orr. 53.

(30) DODGSON, Edward Spencer. «Briefe». Euskara. Ed. Karl Hannemann-Th. Linschmann. (1886-1896). III. alea. Berlin, 1889-ko abenduaren 1-a.

(31) DODGSON, Edward Spencer. «Epistre de St. Paul Apostre a Philemon». Euskara. Ed. K.H.-Th.L. (1886-1896). IV. alea. zeb. 8. Berlin, 1890-ko ekainaren 1-a. Orr. 60-61.

(32) DODGSON, Edward Spencer. «D. Joaquim Costa». Euskara. Ed. K.H.-Th.L. (1886-1896). V. alea. zenb. 10. Berlin, 1891-eko abenduaren 15-a. Orr. 79-80.

(33) DODGSON, Edward Spencer. «Une Préface de Ioannes Leizarraga». Euskara. Ed. K.H.-Th. L. (1886-1896). VI. alea. zenb. 11. Berlin, 1892-ko martxoaren azkenak. Orr. 87.

(34) DODGSON, Edward Spencer. «La basque et que béarnais». Euskara. Ed. K.H.-Th.L. (1886-1896). VII. alea. zenb. 13. Berlin, 1893-ko martxoaren 15-a. Orr. 107.

Savants» (35); 1896-ean, «Miscellanea» (36). Artikulu zerrenda labur baina konkretu honek (1889-1896) lehen esandakoarekin bat egitera datorkigu, ezin du inolaz ere pertsona batek era berean bi toki desberdinetan egon eta era berean bi ekintza desberdinetan aritu. Edward Spencer Dodgson-ek euskaraz irakurri eta idazten oso ondo zekien, aldiz Edwin Heron Dodgson-ek ez zeukan euskarari buruz ideiarik ere ez.

Hirugarren froga honek badu azken hitz bezala daturik pisuzkoena, laugarren froga kontsideratuko duguna:

LAUGARREN FROGA:

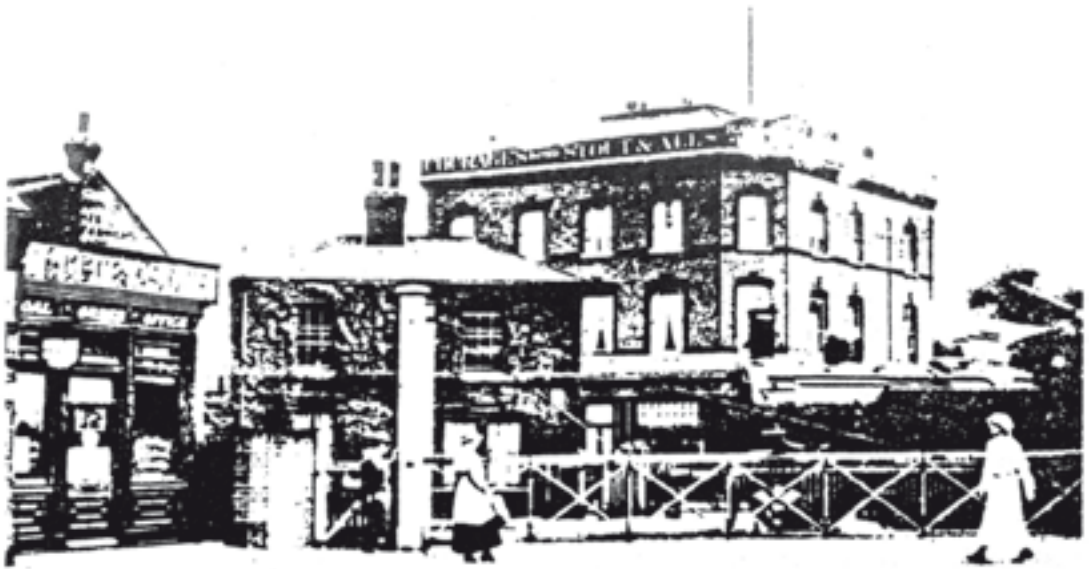
Orain arte ikusi dugunaren arabera Edward Spencer Dodgson nor ez zen azaltzen saiatu gara, eta horregatik, laugarren froga honetan benetan nor zen argitara emanen dugu, honek ere, froga bezala, nor ez zen inplikatzan duelarik.

1922. urteko urnaren 9-an nonbait, Ingalaterran beharbada, euskaltzale ingeles bat hil zen, zeina Oxford Unibertsitateko «Master of Arts» (honoris causa, 1907-ko abenduaren 17-an) eta «Ekialdeko Hizkuntza Bizien Eskola»-ko Ikasle Diplomatua, baita ere «Real Academia Española de la Historia» eta «Real Academia Gallega de la Lengua»-ko urgazlea, eta hainbat eta hainbat titulu, laguntza eta lan izan eta aurrera eramatera heldu zen, ... hauxe dugu Edward Spencer Dodgson. 1857-ko azaroaren 19-an so egin zituen bizitzaren lehen argi nabarrak, eta berorrek dioen bezala, 1886-ko ekainean euskal hizkuntza zuzenean deskubritu eta berataz arduratzen hasi zen, eta garai hartatik eta bere heriotza arte «eskergabeko» zeregin horri etengabe ekin zion.

Has gaitezen, laburki ez bada ere, euskaltzale ingeles honen lehen urratsekin. 1857-ko azaroaren 19-an jaio zitzaigun Edward Spencer Dodgson Ingalaterrako herriska txiki eta polit batetan, Woodford-en, Essex-eko konterrian. Beraz ez zen Croft-en jaio, Edwin Heron Dodgson bezala, jakin dakigunez orain pentsona bera ez zirela.

(35) DODGSON, Edward Spencer. «Les Erreurs des Savants». Euskara. Ed. K.H.-Th.L. (1886-1896). VIII. alea. zenb. 15. Berlin, 1894-ko maiatzaren 1-a. Orr. 123-124.

(36) DODGSON, Edward Spencer. «Miscellanea». Euskara. Ed. K.H.-Th.L. (1886-1896). X. alea. zenb. 17. Berlin, 1896-ko uztailaren 1-a. Orr. 141-142.

(Level Crossing, George Lane, Woodford, 1908)

Jaioterriaren datua primiza bat izanen da seguruasko, nahiz eta logikoa denez Ingalaterran eta batez ere, noski, bere herrian erabat ezaguna den, zenbait arlo eta jendearen artean behintzat. Datu honen froga era bakar baten bakarrik erakus daiteke, hau da Edward Spencer Dodgson-en jaiotz agiriaren bidez, zalantzan jartzerik ez duen informazioa, ezezaguna orain arte euskaldunen artean eta hurrengo orrialdean eskaintzen dizuedana, bide batez berau lortzen lagundu zidan jendea, ingeles jatorrak benetan, eskertzen ditudalarik.

CI 049128

**ENTRY OF BIRTH
Deaths Registration Act 1953**

**CERTIFIED COPY of an
Pursuant to the Births and
Deaths Registration Act 1953**

(Printed by authority of the Registrar General.)

B. Cert.
S.R.

Registration District <u>Walthamstow</u>		in the <u>City of Essex</u>								
1857. Birth in the Sub-district of _____		1	2	3	4	5	6	7	8*	
No.	When and where born	Name, if any	Sex	Name, and surname of father	Name, surname and maiden name of mother	Occupation of father	Signature, age, rank, and position of informant	When registered	Signature of registrar	Name entered after registration
190	<u>Walthamstow</u> <u>Walthamstow</u> <u>1857</u>		<u>Boy</u>	<u>William</u> <u>Oliver</u> <u>DODGSON</u>	<u>Lucy</u> <u>Eugene</u> <u>DODGSON</u> <u>formerly</u> <u>SMITH</u>	<u>Stockbroker</u>	<u>W. O. Dodgson</u> <u>Father</u>	<u>Twenty</u> <u>Sixth</u> <u>December</u> <u>1857</u>	<u>J. D. Stone</u>	<u>/</u>
	<u>Walthamstow</u>		<u>1</u>				<u>Waltham</u>	<u>1857</u>	<u>Registrar.</u>	

*See note opposite.

Certified to be a true copy of an entry in a register in my custody.

J. J. Ellis

5th AUG 1966
Registrar

CAUTION—It is an offence to falsify a certificate or to make or knowingly use a false certificate or a copy of a false certificate (depending on its use) or to be accepted as genuine in the performance of any public duty, or to possess a certificate knowing it to be false without lawful authority.

B adugu ere datu hau adierazten digun beste informazio iturri bat, hots Edward Spencer Dodgson-ek argitaratu zuen *The Basque Verb found and defined* (37). Liburu honetan, 1893. urteko maiatzekoa, 35. orrialdeko oin oharrean editoreak, seguruasko, beste datu batzuen artean zera esaten digu Edward Spencer Dodgson-i buruz: «(...) né á Woodford, Essex, Angleterre, le 19 Novembre 1857 (...)»; nahikoa zaigu esaldi hau orainartekoa baieztatzeko.

— 35 —

NEITCEA

L'article défini au singulier peut être suffixé à une forme du verbe dont le sujet est au pluriel; et le verbe au singulier peut prendre l'article pluriel.

La forme active ou transitive de l'article défini ou du pronom démonstratif peut s'agglutiner à un verbe intransitif; et un verbe actif ou transitif peut prendre comme suffixe une forme intransitive de l'article défini ou du pronom démonstratif.

La liaison s'effectue moyennant la lettre N, soit comme conjonctif soit comme pronom relatif.

Le Basque possède aussi comme pronoms relatifs *ekin*, personnel ou neutre, et *een*, neutre.

Les pronoms interrogatifs sont *nor* et *ekin*, personnels, et *ekin* et *een*, impersonnels.

Le verbe Basque possède autant de modes et de temps que celui des langues Aryennes.

THE PLEASURE OF A SEARCH, LIKE THAT OF A HUNT, LIES
IN THE SEARCHING.

(Cardinal Newman)

Cette brochure est un extrait des *Actes de la Société Philologique* organe de l'œuvre de S. Jérôme, Tome XXII, Année 1892. On n'en a imprimé que cinquante exemplaires. L'auteur, M. E. S. Dodgson, né à Woodford, Essex, Angleterre, le 19 Novembre 1857, actuellement membre de la *Baltische Gesellschaft*, et élève de l'École Spéciale des Langues Orientales Vivantes, a reçu son éducation à l'École de M. O. C. Waterfield, M. A. Temple Grove, East Sheen, 1867-71; au Collège de S. Marie de Winchester, comme communal dans la maison de M. H. E. Moberly, M. A. 1871-75, et à New Collège, Oxford, 1876-80.

(37) DODGSON, Edward Spencer. *The Basque Verb found and defined*. Ed. Alençon. E. Renaut- de Broise, imprimeur. 1983-ko maiatza. Orr. 35.

Familia onekoa zen Edward Spencer Dodgson, bere aita butsa artekaria eta bere ama pertsona intelektualen tartekoa zirelarik. Bere aitaren aldetik zera deduzitu dezakegu, ez zela Charles Lutwidge Dodgson edo Lewis Carroll-en aita, zeren horren aita klerigoa bait zen. Bere amaren ahaideen artean Josiah Forshall eta Sir Nash Grose ditugu (38), pertsona jakitunak euren arloetan: adibide gisa, Josiah Forshall-ek honako liburu haek idatzi zituen (esan behar Josiah Forshall «Fellow of the Royal and Antiquarian Societies» zela):

The Gospel of S. Luke in the authorised version, arranged in parts and sections. (1880); The Gospel of S. John. (1859); Catalogue of Manuscripts in the British Museum. New series. (editore) (1834); Catalogues Codicum Manuscriptorum Orientalium qui In Museo Britanico asservantur. Pars Prima. Codices Syriacos Carshunicos amplectens. (1838); Description of the Greek Papyri in the British Museum. (editore) (1839); The Lord's Prayer. (...). (1864); Remonstranc'e against Romish corruptions In church. (editore) (1851); The Apology of an Israelite for not Becoming a Christian. (1851); eta abar eta abar.

Sir Nash Grose-ek, bestalde, justizia arloa ikutzen du: adibidez, One of the Justices Court of King's Bench. (1796); The substance of Mr. Justice Grose's Address, on pronouncing sentence, in the Court of King's Bench, on Monday, June 10th 1799, on Lord Thanet and Mr. Ferriuson. Recommended to the persual of every Briton, by a Friend to his country. (1799); eta abar eta abar.

William Oliver Dodgson zen Edward Spencer Dodgson-en aita, Lucy Elizabeth Dodgson, Smith ezkongabe zenean, bere ama, eta Josiah Forshall eta Sir Nash Grose bere amaren ahaideak.

Edward Spencer Dodgson-ek bazituen bi anaia ere -Edward hirugarren anaia zen-, zeinek, nahiz eta oso argi ez egon, Edward-i bere langintzetan laguntzen zioten. Beharbada ere, inprenta munduan sartuta egongo ziren, horrela adierazten digu behintzat Edward Spencer Dodgson-ek Oxford-eko «The Union Society»-tik, 1915-eko abenduaren 15-ean, «Real Acade-

(38) DODGSON, Edward Spencer. The Basque Verb Found And Defined. (Second Part). Ed. E. Renault-De Broise, Imprimeur. Aleçon, 1895-eko urriaren 15-a. Orr. 3. (Dedikatoria: «To the memory of my mothers kinsmen Sir Nash Grose and Josiah Forshall». Itzulpena: «Nire amaren Sir Nash Grose eta Josiah Forshall ahaideen oroipenean».)

mia de la Historia»-ko Idazkariari bidaltzen dion gutunean: «(...) Muy señor mío, por este correo va certificado para esa Real. Academia de la Historia mis Keys to the Baskish Verb - Llaves del Verbo Vasconense, de 626 páginas, que se vende (á muy pocos infelizmente) al precio de 30 che-lines, y cuya impresión costó á mis hermanos más de 200 libras esterlinas. (...)».

Hau da bere anaiei berri Dodgson-ek eskaintzen digun informazio iturri bakarra. Nahiko diru zuten esku artean, baina gehiena, huraxe agortu arte, euskal kulturaren putzu fantastikoan botatzen zuten.

Edward Spencer Dodgson-en jaioterriaren eta bere lehen urteen berri edukitzeko, The Basque Verb Found and Defined liburuko oharra irakurri gabe nuenez egun haietan, pertsona baten laguntza erabat definitiboa izan zitzaidan, Oxford-eko «Jesus College»-eko artxibariarena hain zuzen, D.A. Rees Jauna.

Gizon honekin topo egitea edota berau aurkitzea kasualitatearen ondorio kontsidera daiteke, baina agian ez ... Uztailleko egun euritsu bat zen, harrigarria bada ere garai honetan «euritsu» adjetiboa erabiltzea, baina Ingalaterran eguraldiaren aldetik dena da posible, beste zenbait gauzetan bezala; nirre herritik, Luton-etik (London-etik ipar-mendebalderuntz) Oxford-era abiatu nintzen. Hegoalderuntz beraz milia askotxo egin ondoren, Oxford-eko kale nagusietan barna sartu nintzen, «Jesus College» eskola ospetsuaren bila. Topatu nuen edifizioa, baina ez zegoen sartzerik; eman nizkion bueltak eta bueltak etxe handioso hari, baina ez nuen inor aurkitzen, itxita omen zegoen, uztaila zelako seguraski eta oporretan egongo ziren. Baina halako batetan ezkeralderko kantoi ezkutuan, langile batzu so egin nituen, aparkalekuren bat zirudien, eta haruntza gizon heldu bat bere maletinarekin zihoan; Oxford-eko irakasle itxura guztia zeukan. Hurbildu nintzaion, nire anaia alboan nuelarik grabagailua poltsan ondo gordeta zeukala esaten zen guztia hartzeko. Edward Spencer Dodgson ezagutzen al zuen galdetu nion, eta honek harrituta, presa asko baleuka eta ni txoraturik banengo, ezetz erantzun zidan. Baina nik ez nuen aukera hura galdu nahi eta berriro eraso egin nion... ezin nintzen Oxford-etik esku hutsik atera !! Bigarren saiatze honetan berataz zertxobait entzuna zuela onartu zuen. Baina berak informazioa ematen jarraitu ahal izateko nik Dodgson-i buruz zer nekien azaldu behar nion. Esplikatu nion Edward Spencer Dodgson-Lewis Carroll arazoa eta baita nekien guztia ere; orduan, honek, aitortu zuen dena. Ondotxo ezagutzen zuen Dodgson, hori susmatu nuen behintzat, baina ez zidan gauza handirik esan, zera: eskola hartako partaide izan zela, baina bota egin zutela, zeren Wiltshire-ko tribunalean, ofentsa kriminal bat egiteagaitik, errudun deklaratu zuten, eta horrekin eskola hartako izen garbia nolabait zikintzen bait zuen; kontu handiz ibili behar nintzen beraz Dodgson eta eskolaren izenak parekatzean. Ez zuen gehiagorik esan, egunen baten, zerbait gehiago topatuko balu idatziko zidala, besterik ez. Hurrengo egunean, justu hurrengo egunean ondorengo gutuna jaso nuen:

Mr. M.A.Elkoroberezibar,
20, Downs Road,
LUTON,
Beds LU3 2EG

JESUS COLLEGE
OXFORD
OX1 1DW
Oxford (01865) 249111

July 31st, 1986

Dear Mr. Elkoroberezibar,

I was very interested to meet you yesterday, and our meeting was fortunate in that I am perhaps almost the only person who would be able to give you much help.

Edward Spencer Dodgson was born in England, at Woodford in the county of Essex, on 19th. November 1857. He was the third son of William Oliver Dodgson, who was a stockbroker, (Lewis Carroll's father was a clergyman). He was educated at Winchester School, and came up to New College, Oxford in January 1876, where he studied Greek and Latin Literature. He remained for more than a year, but did not complete his course and did not take a degree.

He was admitted to membership of this College in October, 1901. I think he must have been befriended by the then Principal, Sir John Rhys, who was a distinguished Celtic scholar; the College has over the centuries been a centre of Celtic studies. It was at one time thought erroneously that Basque might be a Celtic language (though I gather Sir John Rhys knew that it was not), and our Celtic Library includes some publications by Dodgson on Basque subjects given by him. I am afraid, however, that the College register records that he was deprived of membership of the College in March, 1919; it appears that the reason was that he had been convicted of a criminal offence at the Wiltshire assizes, though I do not know what that offence was. You said that he died in 1922; did he die in Spain? I should be interested to hear from you of any further details about him.

An earlier Basque scholar, I believe, who was a member of this College was Llewelyn Thomas, who died in 1898.

Yours sincerely,

D. A. Rees

D.A.Rees
Archivist

Gutunaren testoaren itzulpena ematea komenigarria dela iruditzen zait, bi arrazoi-rengatik batez ere: bata, berez irakurleak uler dezan testoa; eta bestalde, bertan Edward Spencer Dodgson-en lehen urteetako asmo eta ekintzekin batera, bere bizitzaren berri ematen bait da. Beraz:

«Agur Elkoroberizar jauna,

Oso interesgarria izan zitzaidan atzo zu ezagutzea, eta gure enkontrua zoriontsu gertatu zen oso, zeren ni izango bait naiz beharbada. zuri laguntzarik emateko kapaz den ia pertsonarik bakarra. Edward Spençer Dodgson Ingalaterran jaio zen, Woodford-en Essex-eko konterrian, 1857-ko azaroaren 19-an. William Oliver Dodgson-en hirugarren semea zen; aita burtsa artekaria zen, (Lewis Carroll-en aita klerigo bat zen). Winchester School-en hezitua, 1876-ko urtarri-lean Oxford-eko New College-ra etorri zen, non grekera eta literatura latinoia estudiatu bait zituen. Urte bat baino gehiago iraun zuen, baina ez zuen bere ikasketak amaitu eta titulorik gabe geratu zen.

College honetako partaide bezala 1901-ko urrian onartua izan zen. Orduko Sir Jonh Rhys «Principal»-aren laguntza izan zuela uste dut, zeina Keltiar jakituna (irakaslea) zen; College-a mendeetan zehar keltiar estudioen gunea izan da. Garai baten, nahiz eta okerki, euskara keltiar hizkuntza bezala kontsideratuta zegoen (Sir Jonh Rhys-ek horrela ez zela, bazekiela suposatzen dut), eta gure Keltiar Liburutegiak Dodgson-ek berak emaniko zenbait publikazio barne ditu, euskal gaietaz. Zoritxarrez, College-ko erregistroak Dodgson College-ko partaidetzatik 1919-ko martxoan bota egin zutela jasotzen du; arrazoi bezala ofentsa kriminal bat egiteagatik Wiltshire-ko tribunalean errudun deklaratu zutela agertzen da, nahiz eta nik ofentsa hori zein izan zen ez jakin. 1922-an hil zela esaten duzu zuk; Espainian hil ote zen? Benetan interesaturik egongo nintzateke zuek berataz xehetasun gehiago jakin izango banu.

Lehenagoko beste jakitun bat, uste, College. honetako partaidea, Llewelyn Thomas dugu, 1898-an hil zen.

Oso-osoan zure,

D.A. Rees
Artxibaria»

Ez zen, beraz, Edward Spencer Dodgson Lewis Carroll-en anaia; ez zen inongo inbidiatatik euskara ikasi eta aztertzen hasi; interes ezkutu bat zuen bere baitan, erromantikoa hasiera batetan beharbada, baina praktikoa azken finean. Beste batzuk landu ez zutena Dodgson eta beste kide batzuek egin zuten, txarto interpretatuta zegoena zuzendu, euskara keltiar hizkuntza bat zenaren ideia adibidez, eta hortik aurrera, beti aurrera, iragana behar bezala ezagutuz etorkizunaren izpi berriei bide emanez.

Eskutitz honek digu, Dodgson-en bizitzaren berri argi eta garbi ematen digu, bere gaztaro edota garaikoarena batez ere, beste zenbait datu ere eduki arren, denboran beranduago-koak, baina aurre-euskaltzaletasunaren balioarriak dudarik gabe.

Euskal kulturaren murgiltzen den garaia interesatzen zaigu batipat: 1886-1922, Edward Spencer Dodgson-nen bizitzan. Baina puntu horretara heldu baino lehen hainbat aspektu kontutan hartu behar ditugu: alde batetik, bere izengoitien garrantzia; eta bestetik, berari ezarri dioten zale-tasun baten argiketa.

Has gaitezen lehenengoarekin: izengoitiak edo ezizenak. Bi erabili zituen batez ere bere euskaltzaletasunaren garaiaren hasieran, hauek dira «Heuscarologus Anglicanus» eta «Palamedes». Dodgson-ek ez digu inon azaltzen ezizen bitxi hauen aukeraketaren arrazoirik, azaltzerik ez dutelako beharbada, logikoegia edo zentzugabekoa delako erabat euren zerizana, nork daki. «Heuscarologus Anglicanus»-en kasuan begi bistan dugu bere esanahia. hitz lauz «Euskaltzale Ingelesa» esan nahi duena. Baina ez da hain erraza «Palamedes»-en kasuan. Izen mitologiko honen esanahia edota barneizana honako hau da Entziklopediaren arabera: «En la tradición posthomérica hijo de Nauplio y Climenea. y uno de los que lucharon en los muros de Troya. Ulises ya fuese en venganza por haber descubierto su locura, ya por envidia de su ingenio e inventiva, procuró su muerte, escondiendo en su tienda una supuesta carta de Príamo junto con una suma de dinero en oro, lo cual dió pié a que se le acusase de traición y que el pueblo le apedrease. Túvosele por inventor de las letras del faro marítimo y de los juegos de dados y del disco. También se le atribuye la invención del calendario, del juego de ajedrez y de la moneda. Enseñó a los combatientes a formarse en orden de batalla. y dícese que exploró el litoral del Mediterráneo.» (39) Badugu beste bertsio bat ere: «Uno de los tres hijos de Nauplio y Climenea; hermano, por tanto de Eax y Nausimedón. Fué educado por el Centauro Quirón y participó en la guerra de Troya, al lado de Aquiles, Ajax y Hércules. Desenmascaró a Ulises, obligándole a acudir a la guerra. «El héroe no le perdonó jamás. Años más tarde, consiguió

(39) «Palamedes». *Enciclopedia Universal Ilustrada. (Europeo-Americana)*. Ed. Hijos de J. Espasa, Editores. (41 PAL/PARDZ). XLI. alea. Barcelona. Orr. 80-81.

vengarse de él por medio de una de sus habituales estratagemas. Palamedes fué lapidado por sus propios compañeros.» (40) Testu hau José Antonio Perez Rioja-ren Diccionario de Símbolos y Mitos liburuan agertzen da.

Ez dago ezberdintasun handirik batetik bestera, Palamedes-en historia modu antzekoan azaltzen dutelarik. Ez da bidezkoa izanen seguru asko, ez bait da zientifikoa eta froga duena, Dodgson-ek zein «harreman» edo identifikazio duen pertsonaia mitologiko horrekin adieraztea; baina norbera, gu geu, beti orori interpretazio bat ematen saiatzen gara, nahiz eta beharrezkoa ez izan edo lekuz kanpokoa suertatu askotan. Hala eta guztiz ere ekingo diogu saiatze horri.

Edward Spencer Dodgson-en familian, Palamedes-enarenean bezala hiru anaia ziren. Biek, Edward Spencer Dodgson-ek eta Palamedes-ek, hau da «Palamedes»-ek, txikitatik heziketa on bat izan zuten, betirako baliogarri izango zitzaiena; baina nola diren gauzak, bata gerrara joan zen eta bestea euskal kultura «konkistatzera», Troya bailitzan, aukeratu batzuen gerra bakarti eta eskergabea.

Dodgson-ek euskararen beste alderdia deskubritu zuen, egoera larriarena hain zuzen eta erein beharrekoa, Palamedes-ek Ulises desmaskaratu zuen bezalaxe, eta gerrara edota hauzitegira eraman zituen biak. Ez dute askok «Palamedes» oraindik barkatzen, bere izena, nortasuna eta zenbait ekintza ez bait dute behar bezala interpretatzen, aditzera ematen. Euskarak hil zuen Dodgson, eta euskararen alde hil zitzaigun berau; ez zuten leku askotan onartu, harriak bota zitzaizkien burura, baina berak harri horiek urre bihurtzen zituen. Palamedes/»Palamedes» oso trebea zen, gauza berri asko sortu eta sortaraziz aparte, zaharrak, galduak eta ahaztuak berreraiki zituen; Palamedes-ek tresna, joku eta bide asko inbentatu zuen, «Palamedes»-ek aztertu eta argitu zituen bezainbeste. Baina euskaldunok ez dugu, printzipioz, lotsagarri bada ere, horrelako jendea onartzen; garbitu, akabatu egiten dugu jende horren arrastorik ttipiena ere, eta nonbait, liburu ezagun eta ezezagun batzuetan euskaltzale horren gorpua ehortzen dugu, lurperatu, liburutatu, hitz hits eta hots hotz bihurtu, norbait hara joan eta hezurrei zira eman arte. Bizi bedi mugagabeki hildakoen bizidun hilkorren erreinu madarikatuan, zoragarrian.

(40) PEREZ-RIOJA, José Antonio. «Palamedes». Diccionario de Símbolos y Mitos. Las Ciencias y las Artes en su expresión figurada. Ed. Tecnos, Madrid, 1980. Orr. 333.

Ez dago esan beharrik Edward Spencer Dodgson-ek ezizen hau aukeratu zuenean ez zuela horrelakorik pentsatu ere egin, argi dago, baina kunplitu da profezia, bizitzaren kontraesana. Burutazio bat besterik ez da izan hau, baina errealitate batetan oinarritua zoritxarrez.

Ondoren argitu nahi dudan puntua bigarren hau da: berari ezarri dioten zaletasuna edota tendentzia: mutikotxoak maitatzea eta desiratzea. Lewis Carroll-i neskatoak laket zitzaizkiola egiazkoa da, aitortua eta frogatua. Nabokov-ek aurkezten dizkigun «nifulak» (41) maite zituen. Hori kontutan harturik, eta zenbait pertsona jakinean egonik Lewis Carroll-ek aparte ere tendentzia horretako hainbat eta hainbat autore izan direla historian zehar, pol-polka datorkigun ohitura «debekatu» horren ordezkariak, Vladimir Nabokov, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Edgar Allan Poe, Gillaume Apollinaire, Jon Mirande... adibidez, Edward Spencer Dodgson-i ere etiketa berdina ezarri diote, arrazoi sinple eta oinarrigabeko bategaitik soilik, hau da, Lewis Carroll-ekin parakatzeagatik, bati neskatoak gustatu, beraz, besteari mutikotxoak. Planteiamendu hau ilogikoa eta okerra da, ez bait dugu inongo daturik ez eta garaiko testimoniorik hori baieztatzeko. Dodgson-ek sufritu zuen gertaera bategatik inbentatu duten ideia hori, zihur jakin gabe gainera zertan zetzan gertaera hori; honakoa da gertaera horren espresioa: «tuvo la desgracia de pecar contrar el sexto mandamiento en Durango» (42). E. S. D. ez zen Lewis Carroll-en anaia, beraz alde horretatik, paralelismoa apurtu egin beharko genuke; zaletasun hori inoiz eduki zuen ala ez ez dakigu, dena posible da, baina ezin dugu inola ere bata ez bestea baieztatu edota ukatu, are gehiago seigarren mandamenduaren kontra pekatu egiteak ez du tendentzia hori edukitzea suposatzen.

(41) NABOKOV, Vladimir. *Lolita*. Ed. Grijalbo, S.A. (6. edizioa). Barcelona, 1984. (Bertan agertzen da «nifula» hitzaren definizioa: «bederatzi eta hamalau urte arteko neskatoak...») Orr. 18.

(42) BASARTE, Joseba. (José Julián Bakedano-ren psued.). Opus cit. Orr. 53.

Horrelakoa da E. S. Dodgson-en historia «ezezaguna»-ren parte baten errealitatea. Ondorengo lerroetan bere NOR ZEN-aren oinarriak gehiago finkatuko ditugu, benetan hemendik aurrera hasten delarik E.S .Dodgson-en garrantzi gehien duen garaia, hots, euskaltzaletasuna, euskal kulturaren buru belarri sartu eta oihu egitea.

E. S. Dodgson

Edward Spencer

1886-1986. Ehun euskal kulturaren.

Denak urre bila zebiltzala zirudien, euren tresnak hartu eta, ikaragaitz, altxor horren bila, mihirteko hizkuntza baten aurkikuntza, Hots, euskara, zuzentzen ziren. E.S. Dodgson horietako ikertzaile grinatsu eta polemiko bat da; galderaz ase dagoen kultura batetara, euskal kulturara, jotzen duen jakituria eta agortezinezko interesez betetako ibaia.

«**H**asta el siglo anterior no dejó de haber escritores vascos tanto en España como en Francia, y otros literatos propios y extraños que pararon ya su atención sobre esta lengua tan original, y su aislamiento y conservación entre las demás del globo; pero en generalidad, ni la arqueología siquiera le concedió sus honores, y era, cuando más, considerarla. en una y otra parte del Pirineo como dialecto de un «patois» celta, casi igual al de la Baja Bretaña, error que reprodujo hasta la Enciclopedia. Mas ya en 1817 publicó Guillermo Humboldt su profunda Memoria acerca de la lengua vascongada y sus indagaciones sobre los primitivos habitantes de la España, y asentó que tan maravilloso ‘idioma era único en el mundo, siendo la eúskara, la lengua por excelencia; y ya de aquí partieron otros de sus cultivadores en las mismas provincias vascas, y en Alemania y Francia.» (43) Baina Miguel Rodriguez-Ferrer-ek Ingalaterra ere aipa beharko luke, eta herrialde horrekin gure E.S.D.

Askok galdetzen dute, ba ote zen E.S. Dodgson euskal idazle bat? Ez, idazle eta ikertzaile ingeles bat izan zen beste gai batzuren artean, baina batez ere, euskal gaia aztertu zuena. Zenbait olerki ere idatzi zuen euskaraz, ondo neurtuak gehienak eta nahiko kalitaterekin, baina Dodgson ez da ezaguna horregatik eta ez zen hori bere helburua ere, euskal «zera» eta euskaldunek eginikoa goratzea eta azaltzea baizik. Hau borobiltzeko, honako hau esaten digu L.M. Muji-

(43) RODRIGUEZ-FERRER, Miguel. Los vascongados, su país, su lengua y el príncipe Bonaparte. Ed. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbo, 1976 . Orr. 57.

kak: «realmente nos parece impropio el dar el rango de escritor vasco a cualquier sujeto que haya escrito ALGO en euskara. Todo eso tiene resultados falaces, ya que, en definitiva, sólo se logra desorientar al lector y faltar a la seriedad de un crítico. Nos parece impropio el nombrar una gran cantidad de autores, que en realidad no son sino traductores de obras extranjeras o bien simples acomodadores de temarios religiosos. Esto último tiene, sin embargo, su salvedad en euskara, porque tales autores pueden presentar, de hecho, elementos muy importantes de valoración desde el ángulo lingüístico aparte del literario. Dado que el substrato religioso de nuestra literatura tradicional es ingente, se hace necesario el recurrir a tales fuentes por las aportaciones que presentan.

Mas allá del valor religioso de multitud de devocionarios, Philoteas, Testamentos Nuevos, Imitaciones de Cristo, etc., se da el acontecer propiamente lingüístico, que conviene calibrarlo debidamente, según los casos. «(44) E.S.D.-ek badu honelako zerbait, baita gehiago ere, beraz has gaitezen lehen hasitako bizitza eta ekintza horiek desestaltzen.

E.S.D.-ek ez zuen inoiz alde batera utzi bere jakin mina indartuko zuen ezer: egonaldi luze eta jarraikorak euskal probintzietan, liburu zaharren irakurketak, ahozko harremanak bere jakintza hedatu zezakeen edozein euskaltzalerekin. era askotako jendearekin hartu-emanak bilakuntzetan lagungarri izan daitezkeenak, liburutegiak bisitatu, bai bertakoak, nazionalak edota bai atzerrikoak, zeinetan aztertu eta kontsultatzen bait zituen euskal obrak eta baita bertan utzi-berorrek argitaratu edo aurkitutakoak- beste zenbait ikertzaileontzat benetan hain baliogarriak izan zaizkigunak, ... eta era honetan jarraitu zuen, inoiz zorabiatu gabe, ikasten eta geure kultura eta hizkuntza laguntzen, bere joera euskaltzalea horrela konplutuz.

Dodgson ia garaiko euskaltzale eta intelektual denekin postatrukez aritu zen, baita errege eta aita santuekin ere, zeinei olerkiak eskeintzen bait zizkien. Nortasun berezi baten jabe zelarik, arras maniatiko eta aldakorra, euskaltzale guztien aurka jartzen zen, iseka egiten zien eta iraindu askotan. Mundua gutun eta postalez bete zuen, edonori igortzen bait zizkion, zeinetan berri harrigarri batzuekin batera -bere ikerketen ondorio- balioztapen lehiatsu eta laidagarri galantak estanpatzen zituen. Igorritako, adibidez Julio de Urquijo-ri, kontaezinezko gutunak alabantza eta irain nahasketa ziren... eta horrela adierazten zigun Julio de Urquijo-k berberak: «A las pocas horas de haberme escrito una carta completamente inaceptable, me escribía otra en tono natural, en la que me pedía algún dato, o favor. Sufría alucinaciones; y alguna vez pretendió, en mi presencia, que una imagen de la Virgen le hablaba.

(44) MUJICA, Luis Mari. Historia de la literatura euskérica. Ed. L. Haranburu. Donostia, urria 1979. Inpr. Ed. Itxaropena S.A., Zarautz. Orr. 8-9.

Padecía de manía persecutoria y en sus cartas intercalaba frases como ésta: «La vascológia es un martirio, y los vascos los atormentadores de sus amigos (!)» (45).

Dodgson oso bitxia zen eta aldizkako hase-rreak edukitzen zituen, zihur. Azkue izan zen, dudarik gabe, Dodgson-en bukaezinezko erasoen diana nagusia; gutun batetan «muera el Askuense» batekin amaitzen du eta beste batetan «Enemigo de Azkue» sinatzen du, eta zenbaiterainokoa izango ote zen bere obsesioa zera idatzi zuela: «Heuskararen azkena izango da Askuenta». «Askuense» (edo «Askuenze») hitza Dodgson-ek Azkueren Euskal Izkindea irakurri zuenean sortu zen, lekeitiarrak bere Gramatikan -borondatezko ahalegin bat suposatzen zuen lana- erabilitako euskara ez zela, Azkuek berak gero aitortuko duen bezala, «gaztaroko pekatu» bat bai-zik kontsideratzean.

Lehen esandakoa kontutan harturik ikus dezagun 1905-ean Resurrección M.ª de Azkue-k eginiko E.S.D.-en aipamen kurioa: «Citamos por fin, no ciertamente no porque sea el menos digno de agradecimiento, sino por ser el más joven, al vascófilo inglés que en otra época habría cantado, laud en mano, en todos los climas la hermosura no de tal a cual dama, sino la de nuestra bella lengua, amada por él hasta la extravagancia; el cual ha escrito, en loor de ella y en obsequio (digámoslo así para que sólo él la entienda) de cuantos la cultivan, más cartas postales que cuartillas el Tostado; y ha recogido en apéndices bordados de. notas poliglotas tantas formas verbales como ilusiones se forman en un publicista novel; aquél a quien Micoleta, Ochoa de Arin y Capanaga deben su resurrección, Mendiburu y Cardaberaz la mejor reimpresión de su JESUSEN BIHOTZAREN DEVOCIOA el primero, de su EUSQUERAREN BERRI ONAC el segundo; y Oihenart la difusión del Suplemento de sus Proverbios. Su nombre ¿Qué fondista de Europa no lo ha registrado en sus libros?, es Edward Spencer

(45) URQUIJO, Julio de .»Vascófilos ingleses». RIEV (Revista Internacional de Estudios Vascos). XXV. alea. 1934. Orr. 213.

Dodgson», (46) Burrukan ziharduen guztiekin, liskar frango sortuz, hitzez soilik baziren ere, baina azken linean denek laudatzen zuten.

E.S.D-ek, hamaika, bider kezka eta zoratutako izpiritu batekin, hala eta guztiz ere, geure estudioetarako lan garrantzitsu eta baliogarria egin zuen. Bere iharduera eta ekintzak arras aipagarriak izan dira eta bere argitarapenak ugariak; goratzeko den gauza bat da hau, zeren pentsio urri bat -bere helburuak burutzeko urria behintzat- besterik ez bait zuen jasotzen bere familia-rengandik, eta horrekin bizi zen. Euskal kulturaren eskuetan utzi zituen bizitza eta dirua. Diruarena ez zen izan bere arazo bakarra, zioen bezala «La science déplore la mort de langues comme le Tasmanien ou le Polabe, mais elle fait très peu de chose pour arrêter la mort de' l' 'Euskara qui vaut plus que toutes les autres langues qu' on parle toujours en Europe. Il nous faut des réimpression des livres Basques les plus anciens et rares, avec des traductions pour ceux qui ne sont pas eux mêmes des traductoins, avec des notes critiques et des glossaires speciaux. Il faut surtout des Ecoles por enseigner le Basque dans les Villages Basques ». (47) Eta horrela egingo du, berari zor bait dizkiogu Micoleta, Capanaga, Ochoa de Arin, Mendiburu-ren. Jesusen Bihotzaren Devocioa eta Cardaberaz-en Eusqueraren Berri Onac; baita Fr. Bartolomé de Santa Teresa-ren Euscal-Errijetaco Olgeeta, ta Dantzen Neurrizco-gatz-ozpinduba eta Leizarraga-ren (edo Liçarrague edo Leizarraga) Testamentu Berria-ren argitarapenak; hala ere, Pierre d'Urte-ren Etórquiia-ren edizioa zuzendu zuen, London-en egin 1898. urtean, eta Urquijo-ri lagundu zion azken honek Tartas-en Onsa hilceco Bidia liburuaren edizioa RIEV-en egin zuenean, nahiz eta, lan hau zutela jatorri, makila bat iskanbila eta haserre ukan. Ez zuen inoiz barkatu, ostera. Urquijo-k bera Etcheberri-ren Diccionario Cuatrlingüe-ren aurkitzaile bezala ez kontsideratzea. «Mas, ¿cómo había de

(46) AZKUE, Resurrección María de.: «Prólogo». Diccionario Vasco-Español-Francés. I. alea, Bilbo, 1905. (Reinp. Ed. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbo, 1969). Orr. XXXIV.

(47) DODGSON, Edward Spencer. «Etude sur la langue 'Euskara»-ren «Introduction». Bulletin de la Société Ramond. XXVIII. alea. Ed. Chez F. Savy, Libraire, Paris, 1893. Orr. 88. (E.S.D. Paris, 1893-ko apirilaren 20-an).

(Itzul.: «Zientziak ez du inola ere hizkuntzen heriotza nahi, Tasmaniera edo Polaboarena bezala, baina ezer gutxi ,egiten du Euskararen heriotza eragozteko, Euskara European zehar betidanik hitzegin izan ziren hizkuntza denak baino balio-garriagoa izanik. Euskal liburu zahar eta arraroen argitarapenak beharrezkoak dira, beraz itzulpenak ez direnentzat itzulpenak eginaz, oharpen kritiko eta glo-sategi bereziekin. Eta, batez ere, Eskolak, behar dira euskara euskal herrietan irakasteko.»)

hacerlo, si yo no estaba, ni estoy seguro de que dicho diccionario se haya descubierto? (48)esan ohi zuen Julio de Urquijo jaunak RIEV-en.

Baina E.S .D.-en langintzarik nagusiena Leizarragaren Testamentu Berria-ren (La Rochelle, 1571) aditz formen konmutaduren estudioa izan zen, benetan txindurri amorratuen lana, eta horrekin Oxford Unibertsitateko «Master of Arts» titulua lortu zuen. Ez du bertan euskal linguistikako arazo zailik konpontzen edo eztabaidatzen, baina bere obra hau oso egokia eta erabilgarria da hasberrientzat..., Georges Lacombeiren eritziz «cette édition sera toujours négligeable pour ceux qui peuvent se procurer celle de Linschmann-Schuchardt» (49). Autoreak bere obra Cruden, Bruder, Hatch, Fay edo Dunbar-en lanen imitazio apal bat bailitzan kontsideratzen zuen; baina aditzari mugatuta. Obra hau nonahi sakabanaturik dago aldizkari, separata eta ale lokabeetan, eta oso zaila egiten zaigu beraiek eskuratu eta aztertzea. Beraz, esan dezakegu obra hau oso baliogarria dela, frantsesa eta ingelesa ondo ezagutuz, XVI. mendeko euskal liburu garrantzutsuena estudiatzeko asmoa duen edozeinentzat. Gainerakoan, «fantaisiste euskarisant»-eko hizkuntza ezberdinetan ohar eta oharpenez ziprztintzen du bere obra, askotan gaitik at.

Euskarazko, euskal liburu bila ibili zen geure herri eta estatu espainoleko txoko guztietatik, bere garaiko pertsonairik jakintsuenetariko bat izatera ailegatuz Euskal Bibliografia arloan, nazio arteko aldizkari eta egunkari anitzetako gai horretaz eginiko hamaika artikulua eta bere

(48) URQUIJO, Julio de. «Vascófilos ingleses». RIEV,XXV. alea, 1934. Orr. 607.

(49) LACOMBE, Georges. «Edward Spencer Dodgson» . RIEV, XIX. alea, 1923. Orr. 692.

(Itzul.: «edizio hau zokoragarria izanen da gaur egun Linschmann-Schuchardt-a lor ahal dezaketene heientzat.»

A Synopsis, Analytical and Quotational, of the 286
Forms of the Verb used in the Epistles
to the Ephesians and the Thessalonians as found in
the Baskish New Testament of Ioannes Leicarraga,
printed in 1571 at La Rochelle.

BY

EDWARD SPENCER DODGSON.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIJUEWE REKENS.

DEEL V. N°. 4.

AMSTERDAM,

JOHANNES MÜLLER.

1904.

Supplément à la Bibliographie Basque-k (50) (Vinson-enari) frogatzen diguten bezala. Berorren-berri bibliografikoei esker hainbat eta hainbat liburu arraro edo zenbaki guixitako edizioak ezagutu ahal izan ditugu.

Baita ere Duvoisin kapitainaren Don Quichotte-n itzulpenaren hasiera sor diogu eta hegoaldeko gipuzkeraz eginiko semoi bitxi bat, eta nola ez, euskal liburu zahar baten berrinprimaldia, txarto Canto de Lelo deituarena alegia, zeina F. Elosu-ren inprentan, Durangon, 1898. urteko uztailaren 27-an argitaratu zuen, LELOA titulua duen orri batetan.

Edozein euskal arrasto, gai edo problema, nahiz ttipiena, ezagutu eta aztertzea -eta kritikatzeko- biziki maite zuen; baina bere izakera aldakorrek berorren irudimenetik pasatzen zen guzti guztia prentsara bidaltzeko bultzatzen zion, eta jokaera honek, sarritan, situazio «txarretan» uzten zuen. Ezagunak dira, adibidez, La Gaceta del Norte-n agertutako terminologiari buruzko artikuluak; Jose de Arriandiaga-rekin (51), batez ere, jo ta ke eraman zituen aurrera bere ideia eta kritikak, eta berdina egiten zuen Arriandiaga-k bereak defendatzeko. Artikulu hauek «Tribuna Libre» sailean azaltzen ziren «De Euskeralogia» ala «De Euzkeralogia» izenburuez. Dodgson-ek sortutako galderak, arazo edo iskanbilak, azkenean, beste norbaitzuek konpontzen zituzten, zeren dakigun bezala. Dodgson arras aldakorra zenez gero, orain gauza bat baieztatzen zuen eta geroago berebera ezeztatzen. Honegatik, bera ikusiezinka zebiltzan beste euskaltzale eta «kide» guztiak, baina, eta esan behar da, denek beraren merituak ezagutu behar izaten zituzten, jenio bat bait zen, nahiz eta nahiko agoantezina. Holakoa dugu, gehienetan, horrenbeste sor diogun Edward Spencer Dodgson.

(50) DODGSON, Edward Spencer. «Supplément à la Bibliographie de la Langue Basque». (Revue des Bibliothèques, XI. alea. Orr. 216-227). Paris, 1892-ko ekainaren 18-an. / La Unión Vasco-Navarra-n zati bat argitaratuta urte bereko (1892) martxoaren 30-ean.

Opus cit. (20 artikulu) (Revue des Bibliothèques, 1892-ko abenduan).

Ikus baita ere Euskal-Herria, XXVI, XXVI. alea. Orr. 346-351.

(51) ARRIANDIAGA, Jose de «De Euskeralogia (I)». (Tribuna Libre) Al señor E. S. Dodgson. Gaceta del Norte. V. urtea. zenb. 1524. Bilbo, 1905-eko abenduaren 25-ean. /// «De Euzkeralogia (II)». opus cit. V. urtea. zenb. 1524. Bilbo-n, 1905-eko abenduaren 29-an. /// «De Euzkeralogia (III)». opus cit. VI. urtea. zenb. 1531. Bilbo-n, 1906-1-2. /// «De Euzkeralogia IV». opus cit. VI. urtea. zenb. 1532. Bilbo-n, 1906-1-3. /// «De Euzkeralogia (V y último)». opus cit. VI. urtea. Bilbo-n, 1906-I-6.

Emeki emeki estudiatu omen zuen, «Real Academia de la Historia»-ko partaide izendatua Izan baino lehen, euskaraz ezagutzen dugun lehen liburu inprimatua: Bernard Etxepare-ren Linguae Vasconum Primitiae (Bordele-n 1545). Estudio horren ondorio edo fruitua Strophes Chrétiennes du poète basque Bernard d'Etxepare lana izan zen, zeina Dubarat eta Haristoy jaun-en aldizkarian (Etudes historiques et religieuses du Diocèse de Bayonne, 1892, 1895, 1896) agertu bait zen; baita ere, Behe Nafarroa-ko Eiheralarre-ko erretorearen, hots Etxepareren bertsoetako neurriaz eginiko artikulua, 1893. urteko Revue de Linguistique et de Philologiae Comparée-n ikus dezakeguna.

Euskaltzale ingeles honek, bere ikasketa eta ikerketa nekaezinekin batera, ibilaldietan problema eta nahigabe anitz izan zituen. 1898-an Goardia Zibil-ak atxilotu eta kartzelatu izan zuen. Anarkista famatu baten antza zeukalako harrapatu zuen, iduriz. Espainian zituen harremanetaz galdekatu zioten, eta honek, Juan Carlos de Guerra-ren izena eman zien, beraren etxean, Arrasate-n egun batzu lehenago bazkaltzen egon bait zen; eta, heraldista eta abokatu ospetsu honen testigantzari esker, arazoa ongi konpondu zen. Denetariko aitzakiak eman omen zizkioten Dodgson-i, anarkista beldurgarritzat hartu zutela esanez, sasoi hartan haren bila polizia bait zebilen, eta Dodgson-i bezala hortz bat falta zitzaiona.

Ez zuten E. S. D. Ezagutzen, ez dago horren inongo dudarik, zeren anarkistak, hitzez behintzat, biziki gorroto zituen. Horrela adierazten dio Real Academia de la Historiako-ko Idazkariari: Lehenengo adibidea honako hau litzateke. 1906-ko ekainaren 1-ean Miarritze-ko «Hotel Central»-etik idatzitako gutunekoa: «Le comunico a Vd. mis sentimientos de horror al leer lo que pasó ayer en Madrid. A Dios gracias por la salvación de los Reyes de España ! Dios les guarde muchos años, y destruya las obras de la secta diabólica de los Anarquistas !»; bigarrena, 1912-ko abenduaren 1-ean Oxford-eko «The Union Society»-tik bidalitakoarena: «Pobre España ! después de Cánovas ahí ha ido Canalejas, víctima también de los satánicos anarquistas !».

Gertaera hauek «lapsus» besterik ez ziren bere bizitzan, nahiz eta ugariak, bere aprotazio eta estudioekin konparatuz.

Gure E. S. D.-ek ikerketen munduan beste zenbait saiatze ere egin zuen: Euskal Herri eta Iberiar Penintsula-ko iskripzio guztiak batzen saiatu zen, epigrafiaren arloan oso lan-gile fina eta ezaguna izanik, Boletín de la Real Academia de la Historia-n agertzen den bezala. Zerrendan edo fitxatuta zuen horietako bat Gasteiz-ko katedralean ikus dezakegun inskripzioa dugu: «PIO BEDERATZIGARRENA AITA SANTU ERROMAN TA YSABEL BIGARRENA ERREGUIÑA ESPAÑAN CIRAN DEMBORAN ELEIZA HAU CATHEDRAL IZATERA ALCHATUA IZAN ZAN MILLA ZORTZIREUN TA IRUROGUEI TA BIAN APRILAREN OGUEI TA ZORTZIAN ETA BIGARRAMUNIAN EGUIN ZUAN BERE SARRERA D. DIEGO MARIANO ALGUACIL LENDABICICO APAIZPICU VICTORACOAC. APAIZPICUTEGI AU EGUITEN DUTEN VIZCAYA GUIPUZCOA ETA ARAVAC ARRI AU MOLDETZEA AGUINDU ZUTEN IRURAC.» (52) Urretxuar bat ere badugu, hau Iparra-girre-ri donkitua: «IOSE MARIA IPARRAGUIRREI BERE IAYOTERRIAK, EUKALERRI GUZTIAK, BAITA ERE ERBESTEETAN SAKABANATUTAKO EUSKALDUNAK ESKEINTZEN DIOTE OROIPEN HAU MDCCCXXXX.» (53) Eta Ipar Euskal Herriko bat aipatzearean ea honako hau: laburra eta arrunta, baina polita: «1849 DEBECATUA DA PLEKA HARITCEA» (54), azken: hau Ainhoa-ko pelotalekuan topa genezake.

Edward Spencer Dodgson-ek izugarritzko garrantzia ematen zien inskripzioei eta asko haserraten zen berak jasotako inskripzioak ez baziren argitaratzen, eta beldurrik gabe azaltzen zituen bere kezka: «... Hago mi posible para cumplir con mis deberes hacia España. Pero no padeceré el menosprecio ! Mi hiere en el alma la exclusión del suplemento de mis inscripciones vascongadas, escritas expresamente para su Academia.» (55)]

(52) DODGSON, Edward Spencer. «Inscriptions Basques». Boletín de la Real Academia de la Historia. XXVII. alea, VI. koaderno, Ed. Fortanet, Madrid, 1895-eko abenduan. Orr. 417-418. (E.S.D., Bilbo, 1895-eko azaroaren 9-an).

(53) DODGSON, Edward Spencer. opus cit. Orr. 421.

(54) DODGSON, Edward Spencer. opus cit. Orr. 433.

(55) DODGSON, Edward Spencer. Alemania-ko Göttingen herritik 1903. urteko azaroaren 23-an Real Academia de la Historia-ko Idazkari jaunari igorritako gutunaren zatitxo bat.

UNION POSTALE UNIVERSELLE

UNION POSTALE UNIVERSELLE

ESPAÑA

Al Sr. Secretario de la Real Academia,
de la Historia, Calle del León,
Madrid.

En esta sede se escribe solamente la dirección.

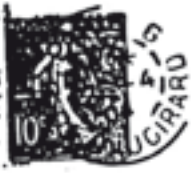
7 Setaria, San Sebastián, Guipúzcoa, 8 Abril 1900. Al Sr. Secretario de la Real Academia de la Historia. Muy señor mío, deseo mucho saber cuándo les sería posible á los que dirigen el Boletín de su Academia concederme si me algunas páginas para el suplemento de mi colección de inscripciones en Basconia. ¿En junio? ¿Podrían darme las pruebas de imprenta en mayo si les mando el manuscrito al fin de este mes? Entones podría verificar mi copia de muchos, visitando los originales durante mi residencia actual en el país. Estas inscripciones tendrían su interés después de la muerte, decretada por los señores Bascos, de su noble idioma. Deseo saber también, por su favor, si recibí el dos libros que le mandé hace semanas en Francia, tratando de la iglesia de Bron cerca de Douze, Aisne, y de la de Notre Dame du Port à Clermont Ferrand, Puy de Dôme. De V. Edward J. Dodson.

M
L
R
N

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

CARTE POSTALE

Ce côté est exclusivement réservé à l'adresse

16. Señor Secretario de la Real Academia
de la Historia, Calle del León,
Madrid,
España.

Hotel Central, Biarritz, U. P. Francia. 20 Abril 1906. Muy señor de la
cuerpo a U. Ex. en paquete certificado con carta de los libros destinados
a la biblioteca de la Real Academia de la Historia, es decir: 1. Oron
Frisicorum Historia Ancora Urbis Inuis Finis Frisanorum 1596.)
2. Civili Appiani Illustrationum tractatus de Alexandria Braccio (Vingia) 1538.)
3. Cl. Elari Sphurtae variae Historiae cum acti Tomis teffari (Stasbourg) 1647.)
4. Obeya de la Vie de Jacques 2 By de la grande bulgare F. Bratman (Paris) 1703.)
5. Belle Historia Græciana de la Malta Carniole (Beccia) 1585.)
Tendré mucho gusto si la R. Academia pone estos libros
en sus rayones y en su catálogo. Tendré más aún,
si quisiera publicar el resto de mis inscripciones en Vascones,
dejadas expresamente para completar la colección publicada por
V.º Mercedes en 1896. Formaria en el tomo 20, después de
consumado el volumen del Vascones por el gobierno de
España, un documento histórico de no poco interés; y el
doctor E. Hübnér describe su publicación. Estoy en mi
concepto cumpliendo con mi deber como arqueólogo e hispanista
en repitiendo mi súplica. De V.º S.º E.º J. Dodson.

E.S. Dodgson-ek esaldi benetan gogorak jaurtiki ohi zituen ,Gobernua eta «Real Academia de la Historia» hitz horien helburu zirelarik. Goiko bi postaleak izan daitezke, behar-bada, hitzik gogorrenak jasotzen dituztenak: lehenengo postaleak (1900-eko apirilaren 8-an, Donostian) zera dakar beste baiztapan batzuen artean: « Estas inscripciones tendrán interés después de la muerte, decretada por los mismos Bascos, de su noble idioma. « eta bigarren postalean (1904-ko apirilaren 20-an, Miarritzen) inskripzioei buruz dio: «Formaría en el siglo 2 (?), después de consumado el asesinato del Vasconense por el Gobierno de España, un documento histórico de no poco interés.»

Argi eta garbi dago E.S.D.-ek arras maite zuela euskara eta errespeto handia ziola. Edonon aipatzen du euskal hizkuntza, euskara, larritasunez, haren arazoa garrasika zabalduz. Euskara eta euskararen problema bere gorputzean bizi izan zuen eta, nahiz eta ez topatu inongo irtenbiderik, oso zaila bait da hori edonorentzat, arazoa planteiatu zuen, bere idazti, eskutitz eta olerkietan agertzen den bezala. Idaztietan, askotan, beste idazleen eritziak jasotzen ditu, zeinek, berak eta guk geuk bezala, problematika berbera sufritu zuten.

So egin ditzagun arazo hau, hots, euskara galtzea, isladatzen duten lerro hauek, beraz: «The worst enemy of Basque is within. As Axular says p. 326 (édition of 1864). HAN BEREAN BATZEN BAITZAIKA BERE ETSAIA; ETA ETSAIRIK GAICHTOENA, ETCHE BARRENCOA. ZEREN BERE BURUA ERE ETSAI BAITU. Cardaberaz in his BERRI ONAC (Pamplona. 1761) said the same thing: and EGO QUOS AMO ARGUO ET CASTIGO. «Euskaldunac! galduten bada euskeria gure artian, ez-dakit zer izango dan gugaz» (Jesu Cristo Iau-naren Lege Santia, p. 121. Gernika 1893). (...) No one need say «I shall not be able to learn Basque: Cade bilatyé soun léngatyé; and 'ΕΓΩ ΓΑΡ 'ΟΥΤΩ ΠΟΛΛΑΣ 'ΕΚΜΑΝΘΑΝΕΙΝ 'ΟΥ ΔΥΝΑΜΑΙΔΙΑΑΕΚΤΟΥΣ 'ΙΝ' 'ΑΝΑΡΑΣΙΝ' ΕΙΣ ΤΟΣΟΥΤΟΝ ΠΟΛΥΓΛΩΤΤΟ ΙΣ 'ΕΠΩΜΑΙ' (Claudius Galenus). (...) Those who know Basque best have no perceptible influence upon its literature, only a negative power for its preservation; for a rule they know no other language and cannot read or write. They are now a minority: and as Madame de Sévigné said «La fortune est toujours por les gros bataillons.» But the Basques, who are mostly intelligent, if not learned, must fight the good fight, for all that distinguishes them.» (56)

(56) DODGSON, Edward Spencer. The Basque Verb Found and Defined-en «Appendicce». Ed. E. Renaut-De Broise. (Eranskina) Aleçon, 1895-eko azaroaren 15-ean. Orr. 52-53.

(Itzulpena: «Euskararen etsairik txarreana bere baitan dago. Axular-ek dioenez, orr. 326 (1864-ko edizioa) HAN BEREAN BATZEN BAITZAIKA BERE ETSAIA; ETA ETSAIRIK GAICHTOENA, ETCHE BARRENCOA. ZEREN BERE BURUA ERE ETSAI BAITU. Cardaberaz-ek bere BERRI ONAC (Iruiñea, 1761)-en berdina esan zuen: eta MAITE DITUDANAK ARGUDIATU ETA ZIGORTZEN DITUT. “Euskaldunac! galduten bada euskeria gure artian, ez-dakit zer izango den gugaz” (Jesu Cristo Iau-naren Lege Santia, orr. 121. Gernika 1893)... (...) Inork ez du esan beharrik “Ez naiz euskara ikasteko kapaz izango: (X); eta “Neu aritzen naiz hainbat gauza aztertzen hone-taz; ez daukat hala ere hizkuntza askotan horrenbesteko ahalmenik” (Claudius-Galenus). (...) Euskara hoberen ezagutzen duten haiek ez dute inongo eraginez beraien literatura laguntzen, indar negatibo batekin soilik bere preserbazioaga-tik; arau bezala, ez dute beste hizkuntzarik ezagutzen eta ezin dute ez irakurri eta ezte idatzi ere. Orain gutxiengo bat. dira: eta Madame de Sévigné-k zioen be-zala “Fortuna gaur egun bataila handietarako da”. Baina euskaldunek, gehienak oso argiak direnak, eruditoak ez badira ere, bataila onean borrokatu behar dute bereizten dien gauza guzti haiengatik».

Hitz eta esaldi guzti hauek laberinto bat dirudite, inkoherenzia eta desordena nagusi izanik, agian baliteke; nire ustez, hizkuntza eta era askotako hitz horiek euskararen eta euskal gizararen —nahiz eta garai batekoa testu hau izan, 1895-ekoa alegia, eta gaurko egunera arte asko aldatu eta eboluzionatu dugun, puntu gehienak eta azpi egitura gaur egun bizi ditugunak dira— problema begi bistan azaltzen digute, hots geure hizkuntzaren eliminazioa, galera, ez bait diogu sarritan jaramonik egiten, ezta behar bezala bere garrantzia balioztatzen ere, eta penagarriena, HITZEGITEN... eta hori, nolabait, zuzendu egin beharko genuke, zeren hizkuntza batek egiten bait du nazio bat nazio, eta kultura bat kultura.

Dodgson-ek egin zituen kreazio lanak ere, euskal poemak. Dodgson-ek euskal idazlea izatea nahi zuen, eta bereziki, euskal poeta, baina beti ideia hori alde batera uzten zuen. Egoera lirista batetan bere gorputza eta «burua sentitzen zituenean, luma hartu eta olerkiak euskaraz konposatzen edota itzultzen hasten zen. Jende askori zuzendu zizkion poemak: Aita Santua-ri (Benedikto XV.-ari), España-ko subiranoei eta beste pertsona ospetsu askori. Ez zituen animaliak ahaztu, Emile Hübner iberozalearen txurrarentzat ere egin omen zuen poemaren bat, eta Hübner berari zenbait artikulu dedikatu, euskal inskripzioena adibidez. (57) Kanpotarra izateko ondo menderatzen zuen euskara, beste inork baino hobeto, goitik behera zekizkien euskalki denak,... euskaltzale ingeles bat zen, baina nolabait «euskaldun zaharra» zirudien. Julio de Urquijo-k zera erraten zuen: «como prueba del conocimiento que tenía de nuestra lengua vernácula. No conozco escritor inglés que, a este respecto, pueda comparársele.» (58)

Es .D-ek, ikus ahal izan dugun bezala orain arteko orrialdeetan, euskara biziki maite zuen, baina benetan ikertzaile bat zenez, batetik bestera «hango zera»-ren bila joan ohi zen, eta horretarako, nahiko frogatu dizuegun bezala, liburu, artikulu, irazkin, kritika, itzulpen, analisi, azterketa eta abarren munduko enbajadore honi, hizkuntza ezberdinen ezagutza behar beharrezkoa egiten zitzaion, horrela, esan behar, Ingelesa, Frantsesa, Espainola, Grekera, Latineria, Alemaniera, Ekialdeko hainbat hizkuntza eta abar luze bat, Euskara barne noski, erabiltzen zituen.

(57) DODGSON, Edward Spencer. «Inscriptions Basques». opus cit. Eskaintza: «Emilio Huebner. Berolinoko irakastun eta iberozale iakitunari donkituak».

(58) URQUIJO, Julio de. «Vascófilos ingleses». RIEV. XXV. alea, 1934. Orr. 222.

EDWARD SPENCER DODGSONEN eritziz Heriok, berorren heriotza baino lehen (1922. urtea), eramango zuen Euskara, zeren zioenez «berehala» hil bat zitekeen Euskara. Hil zen Dodgson, ez da oraindik euskara. Urte askotarako biak!!

«**E**ta halarikan aitortzekoa da Eskual-jakintzak oraino ezduela bere alde zinezko jakintsunik aski. On laiteke, ene arabera, bai Euskaltzaindiak, bai Eusko-Ikaskuntzak, bai ta re Euskararen aldeko bilzar guziek beren indar oroz oihu bat Erdal-erietako gizon argitu guzienei adi-araz diotzaten, mintzaiera isudiatzen duten gehienak jakin dezatentzat zer den eskuara, eta zertako ezagut eta maita daiteken. Eta chede ho´ren ardiestza ezina da, Euskaldunek beren sorteria ezpadute aski maite jakile arotzei eskubide onen emaiteko.» (59)

Bergara-n, 1986. urteko abenduaren 8-an

(59) LACOMBE, Georges. «Atzeriko euskalariez». Lenengo Euskalegunetako itzaldiak. Euzko-Ar-gitaraldia. Bilbo, 1921. Orr. 81.

BIBLIOGRAFIA OROKORRA.

ARRIANDIAGA, Jose de. «De Euskeralogia (1)» (tribuna libre) Al señor E.S. Dodgson. Gaceta del Norte. V. urtea. zenb. 1524. Bilbo, 1905-XII-25. /// «De Euskeralogia (II)». opus cit. V. urtea. zenb. 1524. Bilbo, 1905-XII-29. /// «De Euskeralogia (III)». opus cit. VI. urtea. zenb. 1531. Bilbo, 1906-I-2. /// «De Euskeralogia (IV)». opus cit. VI. urtea. zenb. 1532. Bilbo, 1906-I-3 /// «De Euskeralogia (V y último)». opus cit. VI. urtea. zenb. 1535. Bilbo, 1906-I-6.

ATXAGA, Bernardo. «Abecedarium Haur-Literaturari Buruz». JAKIN: Haur eta Gazteen Literatura. 41. zenb. Donostia. 1986-ko Urria-Abendua. Orr.32-33.

AZKUE, Resurrección M.^a de. «Prólogo». Diccionario Vasco-Español -Francés. I. alea. Bilbo, 1905. (Reimpr. Ed. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbo, 1969). Orr. XXXIV.

BASARTE, Joseba. (Jose Julián Bakedano-ren pseud.) «Vidas Reales». Ibaizabal. 6. zenb. Durango, 1980-ko ekaina. Orr. 53.

BILBAO, Jon. «Bibliografía. DODGSON, Edward Spencer.» Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco. C. atala. III. alea. (Diarassarry-Garriga). Ed. Auñamendi, Donostia, 1973. Orr. 23-27.

BITAÑO. «Spencer Dodgson Englandar Euskalariaren Esku-Izkribu Bat...». Eusko Gogoia. VII. alea (Az-Ga), 1956. Orr. 105-107.

CABALLERO. Oscar. «El reverendo que coleccionaba niñas». Quimera (Revista de Literatura). Ed. Montesinos Editor, S.A.. 25. zenb. Barcelona, 1982-ko azaroa. Orr. 8-11.

CARROLL, Lewis. (Charles Lutwidge Dodgson-en pseud.) The Diaries of Lewis Carroll. Ed. Roger Lancelyn Green. (I eta II. aleak). Cassell & Company Ltd., London. 1953.

CARROLL, Lewis. (Charles Lutwidge Dodgson-en pseud.) The Letters of Lewis Carroll. Ed. Morton N. Cohen eta Roger Lancelyn Green. (I. alea: 1837-1885; II. alea: 1886-1898) Cambridge, 1979.

DODGSON, Edward Spencer. «Briefe». Euskara. Ed. Karl Hanne-
mann-Th. Linschmann. (1886-1896). III. alea. Berlin, 1889-XII-1. 7.
zenb. Orr. 53-54.

DODGSON, Edward Spencer. «Epistre de St. Paul Apostre a Philemon».
Euskara. Ed. K.H.-Th.L. (1886-1896). IV. alea. zenb. 8. Berlin,
1890-VI-1. Orr. 60-61.

DODGSON, Edward Spencer. «D. Joaquin Costa». Euskara. Ed.
K.H.-Th. L. (1886-1896). V. alea. zenb. 10. Berlin, 1891- XII- 15.
Orr. 79-80.

DODGSON, Edward Spencer. «Une préface de Ioannes Leïçarraga».
Euskara. Ed. K. H.- Th. L. (1886-1896). VI. alea. zenb. 11. Berlin,
1892-III-azkenak. Orr. 87.

DODGSON, Edward Spencer. «La Basque que bémais». Euskara.
K.H.- Th. L.(1886-1896). VII. alea. zenb. 13. Berlin, 1893-III- 15.
Orr. 107.

DODGSON, Edward Spencer. «Les Erreurs des Savants». Euskara. Ed.
K.H.-Th.L. (1886-1896). VIII. alea. zenb. 15. Berlin, 1894-V-1.
Orr. 123-124 .

DODGSON, Edward Spencer. «Miscellanea». Euskara. Ed. K.H.-Th.L.
(1886-1896). zenb. 17. Berlin, 1896-VII-1. Orr. 141-142.

(). DODGSON, Edward Spencer. The Basque Verb Found and Defi-
ned. Ed. E. Renaut-De Braise, imprimeur. Aleçon. 1893-ko maiatza.
Orr. 35.

DODGSON, Edward Spencer. The Basque Verb Found and Defined.
(Second part). Ed. E. Renaut-De Braise, imprimeur. Aleçon, 1895-
X-15. Orr. 3.

DODGSON, Edward Spencer. «Etude sur la langue Euskara»-ren «In-
troduction». Bulletin de la Société Ramond. XXVIII. alea. Ed. Chez
F. Savy, Libraire. Paris, 1893. Orr. 88. (E.S.D. Pàris, 1893-VI-20).

DODGSON, Edward Spencer. «Supplément à la Bibliographie de la
Langue Basque». (Revue des Bibliothèques, Xi. alea. Orr. 216-227).
Paris, 1982-VII-18./ La Unión Vasco-Navarra-n zati bat argitaratuta
urte bereko (1892) martxoaren 30-ean.

Opus cit. (20 artikulu) (Revue des Bibliothèques. 1892-ko abendu-
duan).

Ikus baita ere Euskal-Erria. XXVI. alea. Orr. 346-351.

DODGSON, Edward Spencer. "Inscriptions Basques". Boletín de la Real Academia de la Historia. XXVII. alea, VI. koaderno. Ed. For-tanet, Madrid, 1985-eko abenduan. Orr. 417-418, 421, 433. (E.S.D. Bilbo, 1895-XI-9).

DODGSON, Edward Spencer. The Verb Found and Defined-ren «Appendice». Ed. Renaut-De Broise. (Eranskina). Aleçon, 1895-XI-15. Orr. 52-53.

DODGSON, Edward Spencer. — Gutunak —:

— J. Carlos de Guerra-ri 1905-eko abenduaren 22-an Miarritze-ko «Hotel Central»-etik igorritako gutunaren zati bat

— Real Academia de la Historia-ri 1911-ko urtarrilaren 18-an Bilbo-tik igorritako postalea.

— Real Academia de la Historia-ko Idazkari jaunari 1903-ko azaroaren 23-an Alemaniako Gottingen herritik igorritako gutunaren zatitxo bat .

... 1904-ko apirilaren 4-an Miarritze-ko «Hotel Central»-etik igorritako postalea .

... 1900-eko apirilaren 8-an Donostia-tik igorritako postalea.

ENCICLOPEDIA UNIVERSAL ILUSTRADA. (EUROPEO-AMERICANA). «Palamedes». Enciclopedia Universal Ilustrada. (Europeo-Americana), Ed. Hijos de J. Espasa, Editores. (41 PAL /PARDZ). XLI. alea. Barcelona. Orr. 80-81.

HABE (Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea). «Atxaga eta haur-literatura». HABE. zenb. 88. Bilbo, 1986-VI-1. Orr. 27.

HARITSCHELHAR, Jean. Etre Basque. Ed. Privat. Toulouse, 1983. Orr. 304.

HERNANDEZ ABAITUA, Mikel. «Epilogo» / Kontrazala. Ispiluak. Hordago. Ed. Lur. Donostia, 1985. Orr. 155/kontrazala. «

IRIGOYEN, Alfonso. «Haur Ola Zirola». Euskalarien Nazioarteko Jardunaldiak. Euskaltzaindia. Bilbo, 1981. Orr. 373.

LACOMBE, Georges. «Edward Spencer Dodgson». RIEV (Revista Internacional de Estudios Vascos). XIX. alea. 1923. Orr. 691-693.

LACOMBE, Georges. «Atzeriko euskalariez». Lenengo Euskalegune-tako itzaldiak. Euzko-Argitaldaria. Bilbo, 1921. Orr. 81.

LARRAÑAGA ELORZA, Koldo. «Dodgson, Edward Spencer». Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco. A. atala. IX. alea (Decli-Echats). Ed. Auñamendi. Estornes Lasa, Hnos. Donostia, 1978. Orr. 349-450.

LEKUONA, Manuel de. «Don Julio de Urquijo en la Euskeralogía». Idaz-Lan guztiak, (8. EUSKERALOGIA). Kardaberaz bilduma-29. Ed. Librería Técnica de Difusión. Tolosa, 1984. Orr. 515.

LOPATEGI, León de. (S.J.). «I. Sarrera». Agustin Cardaberaz. Euskal Lan guztiak. Ed. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbo, 1973. Orr. 27.

MITXELENA, Luis. «Sarrera-Gisa». Olerkiak. Bernat Dechepare 1545. Ed. Txertoa. Donostia, 1978. Orr. 12.

«A modo de Prólogo». Orr. 24. (Itzul.: R.P. Patxi Altuna, S.I.)/ «Avantpropos». Orr. 37. (Itzul.: Miren Intxausti).

MUJKA, Luis Mari. «II. Autores vasco-peninsulares». Historia de la literatura euskérica. Ed. L. Haranburu. Donostia, 1979-ko urria. Inpr. E. Itxaropena S.A., Zarautz. Orr. 159 (n). Opus cit. Orr. 8-9.

NABOKOV, Vladimir. Lolita. Ed. Grijalbo, S.A. (6. edizioa). Barcelona, 1984. Orr.18.

PEREZ-RIOJA, Jose Antonio. «Palamedes». Diccionario de Símbolos y Mitos. Las Ciencias y las Artes en su expresión figurada. Ed. Tecnos, Madrid, 1980. Orr. 333.

REES, D.A. —Gutuna—:

— Miguel Angel Elkoroberezibar-i 1986-ko uztailaren 31-ean Oxford-eko «Jesus College»-tik igorritako gutuna.

- RODRIGUEZ-FERRER, Miguel. Los vascongados, su país, su lengua y el príncipe Bonaparte. Ed. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbo, 1976. Orr. 57.
- SARRIONAINDIA, Joseba. «Haur besoetakoa ... eta beste ninfula batzu.» Maiatz. (Aldizkaria). zenb. 4. (3. hiruilabetekoa). Ed. Maiatz. Baiona, 1983. Orr. 4.
- URQUIJO, Ignacio de. «Vascófilos extranjeros». Zumarraga (Revista de Estudios Vascos). zenb. 1. (berezia). Ed. El noticiero bilbaino. Bilbo, 1952. Orr. 116.
- URQUIJO, Julio de. «Vascófilos ingleses». RIEV. (Revista Internacional de Estudios Vascos). XXV. alea. 1934. Orr. 211-224, 605-621.
- VILLASANTE, Fr. Luis. Historia de la Literatura Vasca. Ed. Aranzazu, 1979. Orr. 410, 21, 92, 98, 99, 107, 109, 122, 149, 151. /Pasarteak 454, 6, 85, 96, 97, 103; 106, 122, 157, 160.(Errespektiboki)
- XAGUXARRA. «Edward Spencer Dodgson». Xaguxarra. Literatur Aldizkaria. Ed. Hordago, S.A., Donostia, 1980. Orr. 7-8.

«La historia no es más ni menos que lo que unos dicen de otros, y la Biblia dice que todos son mentirosos; y la Biblioteca más completa no es sino un montón de palabras escritas o impresas!»

EDWARD SPENCER DODGSON

Buxton, 1911-ko ekainaren 13-a

S D
P O
EDWARD
N G
C S
E O
R N

EZEZAGUN OSPETSUA

EDWARD

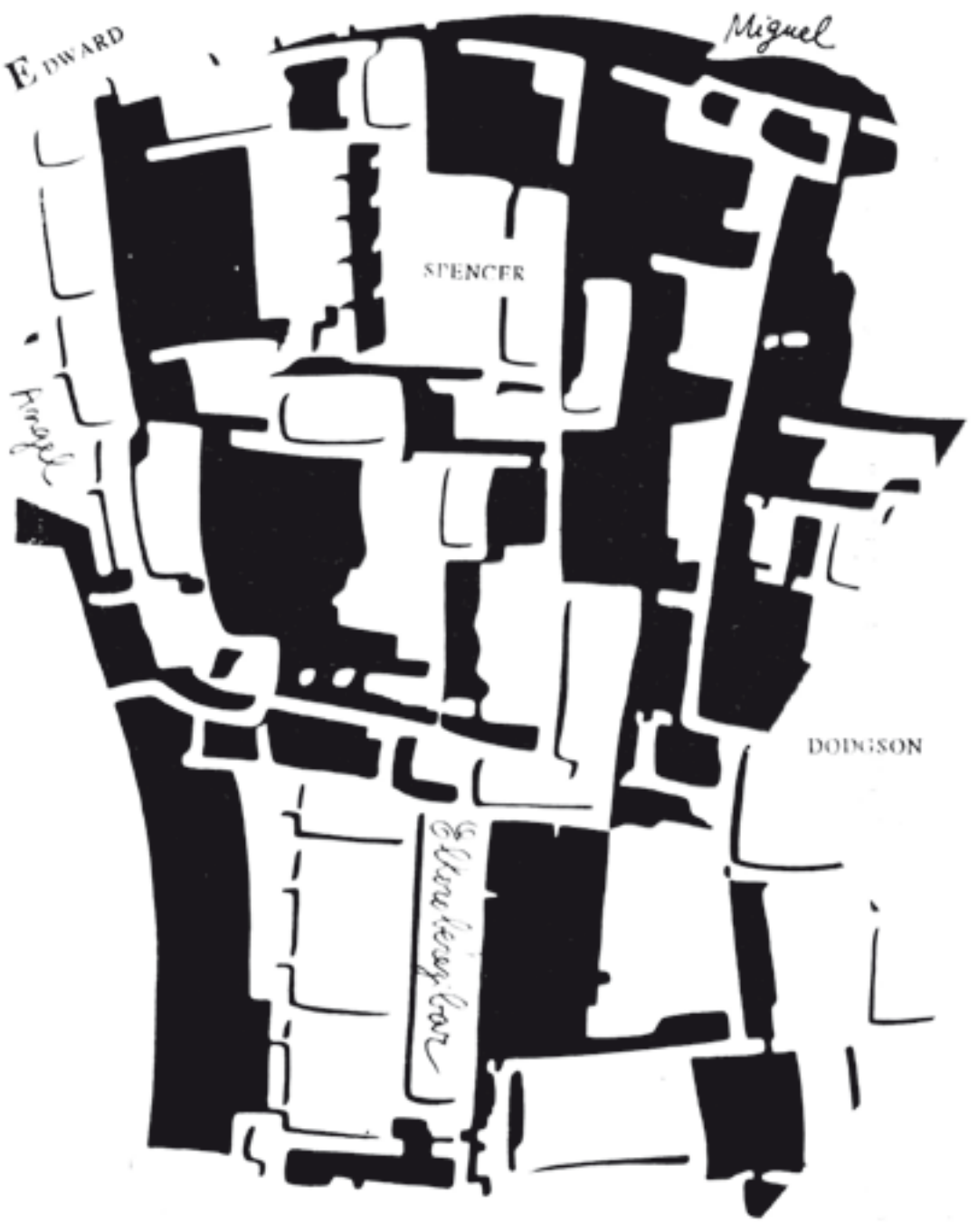
Miguel

STENCER

Frank

DOUGSON

Stromberg car

enfeucarrean